

Közigazgatási jog

Szakigazgatásaink elmélete és működése

Szerkesztette
Lapsánszky András

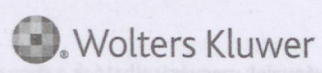
 Wolters Kluwer

X 305381

Közigazgatási jog

Szakigazgatásaink elmélete és működése

Szerkesztette
Lapsánszky András

Kiadja a

Wolters Kluwer Hungary Kft.

Budapest, 2020

1117 Budapest, Budafoki út 187–189.

Telefon: +36 (1) 464-5656

Fax: +36 (1) 464-5657

E-mail: info-hu@wolterskluwer.com

www.wolterskluwer.hu

Felelős vezető: Kézdi Katalin, a Wolters Kluwer Hungary Kft. ügyvezetője

Kiadásért felelős: Düll Kata

A kiadványok szerkesztéséért felelős: dr. Gábor Zsolt

Felelős szerkesztő: Horváth Krisztina

Műszaki szerkesztés: Wolters Kluwer Hungary Kft.

Grafikai tervezés: Wolters Kluwer Hungary Kft.

Nyomdai előkészítés: Korinfo Hungary Kft.

Nyomdai munkálatok: AK Nyomda Kft.

Felelős vezető: Káldor Gábor

ISBN 978 963 295 919 1

Termékkód: YOV1815

Kiadványaink megvásárolhatóak a shop.wolterskluwer.hu webáruházban.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás és a mű bővített, illetve rövidített változatának kiadási jogát is.

A Kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak bármely része semmilyen formában (fotokópia, mikrofilm vagy más hordozó) nem sokszorosítható.

X 305381

Közigazgatási jog

Szakigazgatásaink elmélete és működése

Szerkesztette
Lapsánszky András

Szerzők:

Dr. Árva Zsuzsanna
Dr. Asbóth Márton
Dr. Balázs István
Dr. Bándi Gyula
Dr. Barta Attila
Dr. Bartha Ildikó
Dr. Bencsik András
Dr. Bordás Péter
Dr. Boros Anita
Dr. Borsa Dominika
Dr. Christián László
Dr. Czékmann Zsolt
Dr. Csáki-Hatalovics Gyula
Dr. Csatlós Erzsébet
Dr. Cseh Gergely
Dr. F. Rozsnyai Krisztina
Dr. Fábián Adrián
Dr. Fazekas János
Dr. Fazekas Marianna
Dr. Forgács Anna
Dr. Gerencsér Balázs Szabolcs
Dr. Gyurita Rita
Dr. Hoffman István
Dr. Horváth M. Tamás
Dr. Hulkó Gábor
Dr. Kálmán János
Dr. Kárpáti Orsolya

Szerkesztette:

Dr. Lapsánszky András

Dr. Kecskés Gábor

Dr. Koncz József

Dr. Kovács András György

Dr. Lakatos László

Dr. Lapsánszky András

Dr. Lévainé Dr. Fazekas Judit

Dr. Mikó Zoltán

Dr. Mudráné Dr. Láng Erzsébet

Dr. Nagy Marianna

Dr. Nyitrai Péter

Dr. Pál Emese

Dr. Pardavi László

Dr. Patyi András

Dr. Patyi Gergely

Dr. Ritó Evelin

Dr. Rixer Ádám

Dr. Rózsás Eszter

Dr. Szabó Andrea

Dr. Szabó Annamária Eszter

Dr. Szabó Balázs

Dr. Szamek Gabriella

Dr. Szombati Ivett

Dr. Takács Albert

Dr. Tóth András

Dr. Tóth Tihamér

Dr. Varga Zs. András

Dr. Veszprémi Bernadett

X 305381

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001342493

Kézirat lezárva: 2020. június 15.

© a szerzők, Budapest, 2020

© Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2020

Tartalomjegyzék

Előszó	27
--------------	----

I. RÉSZ: A szakigazgatás alapjai – az állami alapfunkciók igazgatása

A szakigazgatás közigazgatás-elméleti alapjai	31
---	----

A szakigazgatás fogalma, jelentősége

FÁBIÁN ADRIÁN

1. Általános közigazgatás és szakigazgatás	31
2. Közigazgatás és magánigazgatás	32
3. A közigazgatási (szakigazgatási) szervek rendszere	35
3.1. A közigazgatási (szakigazgatási) szerv	35
3.2. A közigazgatás alrendszerei	36
4. A szakigazgatási funkciók	39
4.1. Közigazgatási feladatokról általában	39
4.2. Közigazgatási feladatok csoportosítása, szakigazgatási feladatok	42
4.3. A hatósági jogalkalmazás	43
4.4. A közigazgatás funkciói	45
5. Általános és különös közigazgatási jog	46
6. Összefoglalás	50

A közigazgatás szakigazgatási feladatainak alkotmányos alapjai	52
--	----

TAKÁCS ALBERT

1. Az alkotmányjog és a közigazgatási jog kapcsolata és különbözősége	52
1.1. A két jogág szerkezete	52
1.2. A közigazgatási jog mint konkretizált alkotmányjog	53
1.3. A lényeges tartalom doktrínája	57
2. Alkotmányos alapelvek és közigazgatási jogi alapelvek	59
2.1. A közigazgatás alkotmányos kötöttségének jogi alapjai	59
2.2. Az alkotmányos alapelvek konkretizálása a közigazgatási eljárásjogban	61
3. A közigazgatás alkotmányos meghatározottsága	63
3.1. Az Alaptörvény mint a közigazgatás genetikai kódja	63
3.2. Demokrácia	63
3.3. Jogállam	64
3.4. Köztársaság	65
3.5. Hatalommegosztás	65
3.6. Alapvető jogok	66
3.7. Önkormányzás	67

Az Európai Közigazgatási Tér és az európai közigazgatási jog	70
BALÁZS ISTVÁN	
1. Az Európai Közigazgatási Tér	70
1.1. A Közös Európai Közigazgatási Tér kialakulása és fogalma	70
1.2. Az Európai Közigazgatási Tér fogalmi bővülése és alkalmazási köre	72
1.3. A Régiók Európája és a „többszintű kormányzás”	74
1.4. A „jó kormányzás és közigazgatás” az EU-ban	75
1.5. Új tendenciák az „Európai Közigazgatási Tér” fogalmának értelmezésében	76
2. Az európai közigazgatási jog, valamint az európai közigazgatás fogalma és jelentéstartalma	78
2.1. Az európai közigazgatás és az európai közigazgatási jog szűkebb fogalma	79
2.2. Az európai közigazgatási jog tartalmának bővülése	81
3. Az európai közigazgatás és közigazgatási jog perspektívái	87
Közmenedzsment a szakigazgatásokban	91
HORVÁTH M. TAMÁS – BARTHA ILDIKÓ – BORDÁS PÉTER	
1. A közmenedzsment fogalma	91
2. Történeti változások	93
3. Ágazati különbségek	95
3.1. Kormányzati menedzsment – fejlődési példán (elektronikus hírközlés) keresztül	95
3.1.1. Liberalizáció, privatizáció, dereguláció	96
3.1.2. Szabályozó hatósági menedzsment	96
3.1.3. Fogyasztóvédelmi menedzsment	97
3.1.4. Stratégiai és pénzügyi menedzsment	98
3.1.5. Teljesítménymenedzsment	98
3.2. Kormányzati menedzsment – hagyományos példán (postai szolgáltatások) keresztül	99
3.2.1. A hagyományos igazgatási modell és a piacra való belépés korlátai	100
3.2.2. A piacnyitás részlegessége: liberalizáció, teljesítmény- és pénzügyi menedzsment	101
3.2.3. A közmenedzsment „anakronisztikus” példája	102
4. Jogalkalmazási hatás a szakigazgatási eszközökre	103
4.1. A szerződésmentes eljárásrendje: közbeszerzés és kivételei	103
4.2. A kormányzati menedzsment eszközrendszerének átalakulása	105
4.3. Az állami ellentételezés teljesítménymérése	106
4.4. A szabályozóhatósági menedzsment korlátai	108
4.4.1. Kizárólagos jogok	109
4.4.2. Árszabályozás	109
4.4.3. Tulajdonosi eszközök	110
5. Kihívások és válságok között	111
Állami alapnyilvántartások	115
NYITRAI PÉTER – KÁRPÁTI ORSOLYA	
1. Általános elméleti alapok	115
1.1. Az állami nyilvántartások kialakulása	115
1.2. A nyilvántartások csoportosítása	117
1.3. A nyilvántartásokkal szemben támasztott követelmények	120
1.4. A hazai nyilvántartások jogi szabályozása	121
2. Anyakönyv	122
2.1. Az anyakönyv fogalma	122
2.2. Az anyakönyvi nyilvántartások rendszerének felépítése, az egyes nyilvántartások vezetésének célja	123
2.3. Az anyakönyv nyilvántartási tárgya	125
2.4. Az anyakönyv jogi hatása és hitelessége	126

2.5. Az anyakönyv szervezeti rendje	126
2.6. Hozzáférés az anyakönyv adattartalmához	127
3. Személyiadat- és lakcímnnyilvántartás	128
3.1. A személyiadat- és lakcímnnyilvántartás fogalma	128
3.2. A személyiadat- és lakcímnnyilvántartás nyilvántartási tárgya	128
3.3. A személyiadat- és lakcímnnyilvántartás jogi hatása és hitelessége	129
3.4. A személyiadat- és lakcímnnyilvántartás szervezeti rendje	129
3.5. Hozzáférés a személyiadat- és lakcímnnyilvántartás adattartalmához	130
3.6. Az anyakönyv és a személyiadat- és lakcímnnyilvántartás kapcsolatrendszere	131

A külföldiek igazgatása és a menekültjog

RÓZSÁS ESZTER

1. Az idegenjog, az idegenrendészet és a mozgásszabadság összefüggései	135
2. Az idegenrendészet története	136
3. Az idegenrendészet nemzetközi és európai uniós szabályozása	137
4. Az idegenrendészet hazai szabályozása	139
4.1. A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról	139
4.1.1. A törvény hatálya	139
4.1.2. A beutazás és a tartózkodás szabályai	140
4.1.3. A beutazás és tartózkodás jogának korlátozása, tilalma	141
4.2. A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról	142
4.2.1. A törvény hatálya	142
4.2.2. A beutazás és a tartózkodás szabályai	142
4.2.3. A beutazás és tartózkodás jogának korlátozása, tilalma	143
5. A menekültügyi igazgatás	144
5.1. A menedékjog fogalma	144
5.2. A menedékjog nemzetközi és európai uniós szabályozása	145
5.3. A menedékjog hazai szabályozása	146
5.3.1. A menedékjog alanyai	147
5.3.2. A menekültügyi eljárás általános szabályai	149
5.3.3. A menekültkénti vagy oltalmazottkénti elismerésre irányuló eljárás	149
5.3.4. A menedékeskénti elismerésre irányuló eljárás	150
6. Az idegenrendészeti és a menekültügyi igazgatás szervei	150

Külügyi igazgatás

CSATLÓS ERZSÉBET

1. A külügyi igazgatás rendszertani helye és jellemzői	154
1.1. Az külügyi igazgatás tárgya: a külügyi hatalom és annak gyakorlása	155
1.2. Az önálló külügyi igazgatás kialakulása	156
1.3. Az Európai Unió és a külügyi igazgatás kapcsolata	158
1.3.1. Az uniós tagság hatása a tagállami külügyi igazgatásra	158
1.3.2. Az EU külügyi igazgatása	160
2. A külügyi igazgatási feladatok: a diplomácia és a konzuli igazgatás	160
2.1. A diplomácia	160
2.2. A konzuli igazgatás	162
2.2.1. A konzuli funkció kialakulása	162
2.2.2. A konzuli feladatok	163
2.2.3. A konzuli díj	165
2.2.4. A tiszteletbeli konzul feladata	165
3. A külügyi igazgatás szervezeti váza	166

3.1. Az Országgyűlés	166
3.2. A köztársasági elnök	166
3.3. A Kormány és tagjai	167
4. A külügyminisztérium és a külképviseletek	168
4.1. A külügyminisztérium speciális szervezete	168
4.2. A külképviseletek fajtái	169
4.2.1. Az alapformák	169
4.2.2. Speciális külképviseleti formák	170
4.3. A külügyi igazgatás személyi állománya	171
4.3.1. A diplomata	171
4.3.2. A külképviselet tagjai	172
4.3.3. A külképviselet irányítása	174
4.3.4. A kiváltságok és mentességek	174
A rendészeti tevékenység és igazgatás közigazgatási jogi alapkérdései	179
<i>Közbiztonság – közrend – veszélyelhárítás</i>	
PATYI ANDRÁS	
1. Kiinduló fogalommeghatározások és alapvető jellegzetességek	179
2. A rendészet és a rendészeti tevékenység néhány fogalmi eleme	180
3. Az alkotmányos normák jelentősége a rendészeti tevékenység és a rendészeti igazgatás kapcsán	182
3.1. Alapkérdések	182
3.2. Rendvédelem kontra rendészet	184
3.3. Mátériális rendőrségfogalom az Alkotmányban és az Alaptörvényben	185
3.4. A közbiztonság és a közrend mint központi fogalmak	187
3.5. Meghatározható-e a közbiztonság fogalma?	188
3.6. A közrend meghatározhatósága és az államhatár rendje mint alkotmányi szintű fogalmi elem	189
4. A „védelem” mint veszélyelhárítás (a rendészeti és rendőrségi feladatok a szabályozási absztrakció szintjén)	191
5. Rendőrség vagy rendőrségek? A fegyveres jelleg és a löfegyverhasználat alapkérdése	193
6. Egyes rendészeti intézkedések és kényszerítő eszközök	196
7. Komplementer rendészet – önkormányzati rendészet	197
Honvédelmi igazgatás	201
LAKATOS LÁSZLÓ	
1. A hadügy, a honvédelem és a honvédelmi igazgatás tudományos összefüggései	202
1.1. A nemzeti biztonság, a honvédelem és a honvédelmi igazgatás összefüggései	203
1.2. A nemzeti biztonság és a honvédelem összefüggései	204
1.3. A honvédelem rendszere	205
1.4. A honvédelem rendszerének kapcsolata a honvédelmi igazgatással	206
2. A honvédelmi igazgatás szabályozási környezete	207
2.1. Külső honvédelmi igazgatás	208
2.1.1. Az államapparátus felkészítése a háborús működésre	208
2.1.2. Az ország területének védelmi célú előkészítése (hadszíntér-előkészítés)	208
2.1.3. A honvédelmi célú stratégiai tartalékok képzése	208
2.1.4. A nemzetgazdaság honvédelmi érdekű felkészítése	209
2.1.5. A polgári lakosság oltalmazására szolgáló intézményrendszer kiépítése	209
2.1.6. Az igénybevételre tervezett anyagi javak előkészítése	209
2.1.7. Az állampolgárok és az ország lakosságának honvédelmi érdekű felkészítése	209
2.2. Belső honvédelmi igazgatás	210

3. A honvédelmi kötelezettségek rendszere, a honvédelemben részt vevő szervek és szervezetek honvédelmi igazgatási feladatai	210
3.1. A honvédelmi kötelezettségek rendszere	211
3.1.1. A hadkötelezettség – katonai szolgálatteljesítési kötelezettség	211
3.1.2. A hadkötelezettség – tájékoztatási (adatszolgáltatási) kötelezettség	212
3.1.3. A hadkötelezettség – megjelenési kötelezettség	213
3.1.4. A honvédelmi érdekű polgári védelmi kötelezettség	213
3.1.5. A honvédelmi munkakötelezettség	214
3.1.6. A vagyoni (gazdasági és anyagi) szolgáltatási kötelezettségek	214
3.2. A honvédelmi kötelezettségek és a meghagyás intézményrendszere	215
4. A honvédelemben közreműködő szervek és azok honvédelmi igazgatási feladatai	216
5. A katonai igazgatás feladatrendszere	217
6. A honvédelem irányításában és igazgatásában jog- és hatáskörrel rendelkező szervek honvédelmi igazgatási feladatai	217
6.1. A honvédelem központi irányítása	218
6.2. A honvédelem területi (megyei, fővárosi szintű) igazgatása	219
6.3. A honvédelem helyi (járási szintű) igazgatása	220
6.4. A honvédelem helyi (települési szintű) igazgatása	220
7. Összegzés	221

Igazságügyi igazgatás

VARGA ZS. ANDRÁS – PATYI GERGELY

1. Az igazságügy mint közigazgatási ágazat	223
2. Az igazságügyi ágazat központi igazgatása	225
2.1. Az Igazságügyi Minisztérium	225
2.2. Az Igazságügyi Minisztérium irányítása alatt álló igazságügyi szervek	226
3. A bíróságok igazgatása	227
3.1. A külső igazgatási szervezet változásai	227
3.2. A külső igazgatási hatáskörök	228
3.3. A külső igazgatás kontrollja	228
4. Az Alkotmánybíróság	229
4.1. Alkotmánybíróság és igazságszolgáltatás	229
4.2. Alkotmánybíróság igazgatása	231
5. Az ügyészség	231
5.1. Rendszerváltás az ügyészségen	231
5.2. Az ügyészség igazgatása	232
6. A jogászai szakmai hivatásrendek igazgatása	233
6.1. Az igazságügyi kapcsolatokért felelős államtitkár	234
6.2. A kamara mint köztestület	236
6.2.1. A Magyar Ügyvédi Kamara	237
6.2.2. Területi ügyvédi kamarák	239
6.2.3. A Magyar Országos Közjegyzői Kamara. A Kamara szervei, működése	239
6.2.4. A területi közjegyzői kamarák	240
6.2.5. A Magyar Bírósági Végrehajtói Kar	241
6.2.6. A Magyar Bírósági Végrehajtói Kar Hivatala	242

Az állami vagyon és vagyonkezelés szakigazgatási alapjai

BOROS ANITA

1. A jelenlegi állami vagyongazdálkodási szabályozás előzményei	245
2. Az állami vagyonra vonatkozó szabályozás alkotmányos és a nemzeti vagyonjog normatív alapjai	250

3. Az állam vagyonának alakulása	256
4. Az állami vagyongazdálkodási jogviszonyok alanyai és közreműködői	257
Közpénzügyek szakigazgatási alapjai	265
PARDÁVI LÁSZLÓ	
1. Bevezetés	265
2. A pénzügyi politika	267
2.1. Fiskális politika	268
2.2. Monetáris politika	268
2.3. Adópolitika	268
2.4. Államháztartási vagyongazdálkodás	269
3. A pénzügyi közigazgatás rendszere	269
3.1. Funkcionális rendszerezés	269
3.2. A pénzügyi igazgatás alkotmányos alapjai	270
3.3. Az Európai Unió közpénzügyeinek fontosabb jogforrásai	272
4. A pénzügyi közigazgatás szervezeti rendje	273
4.1. A Kormány	273
4.2. Miniszterelnök	274
4.3. Pénzügyminiszter	275
4.4. Kormányhivatalok	275
4.5. Kincstári igazgatás	276
4.5.1. A Magyar Államkincstár	276
4.5.2. Az Államadósság Kezelő Központ Zártkörűen Működő Részvénytársaság	277
4.6. A helyi önkormányzatok pénzügyi igazgatása	277
5. A közpénzügyek ellenőrzése	278
5.1. Külső ellenőrzés	278
5.1.1. Az Országgyűlés ellenőrzési jogköre	279
5.1.2. Az Állami Számvevőszék	279
5.1.3. Az Európai Számvevőszék	280
5.1.4. A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal	280
5.1.5. Az Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság ellenőrzési jogköre	281
5.1.6. Kincstári ellenőrzés	282
5.2. Belső ellenőrzés	282
Adó- és vámigazgatás	285
CHRISTIAN LÁSZLÓ – SZABÓ ANDREA	
1. Az adók és vámok helye az állami pénzügyek rendszerében	286
2. Az adóztatás nemzetközi modelljei	287
2.1. Az adóigazgatási rendszer felépítésének rendezőelvei	287
2.2. Az adó- és vámpolitikához kapcsolódó nemzetközi szervezetek	289
2.2.1. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)	289
2.2.2. A Vám Világszervezet (WCO/VVSz)	290
3. Az Európai Unió adópolitikája	291
3.1. Az EU és a tagállamok viszonya az adópolitika területén	291
3.2. Az európai gazdasági integráció	292
3.3. Az adó- és vámpolitikához kapcsolódó európai és uniós szervezetek	293
3.3.1. Az Európai Adóigazgatások Szervezete (IOTA)	293
3.3.2. Az Európai Bizottság Adózás és Vámunió Főigazgatósága	294
3.3.3. Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF)	295
4. Adóztatás Magyarországon	296
4.1. Történeti áttekintés	296

5. Az adózás hazai szabályozása, jogforrásai és közigazgatási szervezeti rendszere	299
5.1. Az adózás alkotmányos alapjai	299
5.2. Az adózás jogforrása, elvei	300
5.3. Az adózás folyamata	303
5.4. Az adóztatás szervei, az adóhatóságok	304
5.4.1. Az állami adó- és vámhatóság szervezete és működése	304
5.4.2. A jövő bevételi hatósága	306
Kösterület-igazgatás	310
F. ROZSNYAI KRISZTINA	
1. Bevezető	310
2. A kösterület fogalma és funkciói	310
2.1. Fogalommeghatározások	310
2.2. A kösterület funkciói és a kösterület-igazgatás céljai	312
2.3. Kösterület-alakítás	313
2.3.1. A kösterület létrejötte	313
2.3.2. A kösterület megszűnése	315
2.3.3. Címképzés	316
3. Kösterület-fenntartás: a kösterület rendeltetésszerű használatát biztosító kommunális gazdasági közszolgáltatások megszervezése	317
4. A kösterület-használat formái és keretei	319
4.1. Jogviszonyok a kösterület használata kapcsán	319
4.2. A várakozási (parkolási) közszolgáltatás	320
4.3. A kösterület-használati engedély (hozzájárulás)	321
4.3.1. Tulajdonosi vagy közhatalmi döntés-e a kösterület-használat engedélyezése?	321
4.3.2. Kösterület-használati engedélyhez kötött tevékenységek	321
4.3.3. Speciális, kösterület-használati jogosultságot keletkeztető közigazgatási cselekmények a szabályozásban	322
5. A kösterület rendjének fenntartása	322
5.1. A kösterület rendjét sértő magatartások szankcionálása	323
5.2. A kösterület rendjének fizikai biztosításában részt vevő szervek, személyek	325
5.3. A kösterület-felügyelők jogosítványai	325
Az e-közigazgatás, e-kormányzat szakigazgatása	329
CZÉKMANN ZSOLT – CSEH GERGELY – VESZPRÉMI BERNADETT	
1. A szakigazgatási terület alapfogalmai	329
2. Az Európai Unió e-közigazgatás-politikája	332
2.1. Az információs társadalom és az Európai Unió – a kezdetek	332
2.2. A Bangemann-jelentés	333
2.3. Elektronikus Európa	334
2.4. Common List of Basic Public Services (CLBPS)	335
2.5. Az eEurope 2005 akcióterv	336
2.6. i2010 eGovernment cselekvési terv	337
2.7. Az európai digitális menetrend	338
2.8. A Digitális Egységes Piac	338
2.9. Összegzés	340
3. Az e-kormányzás, e-közigazgatás kialakulását megalapozó hazai dokumentumok	340
4. Az e-közigazgatás ágazati irányítása	344
4.1. Történeti áttekintés	344
4.2. Az e-közigazgatás irányításában részt vevő szervek	345
4.2.1. Miniszteri irányítás	345

4.2.2. Az elektronikus ügyintézési felügyelet	346
4.2.3. Bizalmi felügyelet	346
4.2.4. Elektronikus információs rendszerek biztonságának felügyelete	347
5. Az e-közigazgatás jogi környezete	347
5.1. 2004–2015	347
5.2. 2015-től napjainkig	348

A digitális állam hazai megvalósításának stratégiai alapjai 355

CZÉKMANN ZSOLT – RITÓ EVELIN

1. A digitális állam fogalmi keretei	355
2. Digitális Jólét Program – A kezdetek	358
2.1. Digitális Jólét Alapcsomag	360
2.2. Digitális Oktatási Stratégia	360
2.3. Digitális Gyermekvédelmi Stratégia	361
2.4. Digitális Exportfejlesztési és a Digitális Startup Stratégia	362
3. Digitális Jólét Program 2.0	364
3.1. 5G Koalíció	365
3.2. Digitális gazdaság és állam	366
3.3. Digitális Agrár Stratégia	367
3.4. Digitális Jólét Hitelprogram	367
3.5. Mesterséges Intelligencia Koalíció	367

II. RÉSZ: Gazdasági igazgatás

A gazdasági közgazgatás alapjai 375

LAPSÁNSZKY ANDRÁS

1. Bevezetés	375
2. A piacgazdaság működése és az állam	376
2.1. A tökéletes verseny	377
3. A piacgazdaság kudarcai – a gazdasági igazgatás alapvető területei	381
3.1. A tökéletlen verseny	381
3.1.1. A monopólium	381
3.1.2. Az oligopólium	384
3.2. A külső gazdasági hatások (externáliák)	385
3.3. Közzolgáltatások, közjavak	387
3.3.1. A közzolgáltatások gazdasági igazgatási csoportosítása	388
3.3.2. A közjavak	389
3.3.3. Az állami beavatkozás alapkérdései a közzolgáltatások körében	391
3.4. A piaci típusú, piaci alapú egyenlőtlenségek	392
3.5. A gazdasági stabilitás egyensúlyi helyzete	393
4. Összefoglalás, következtetések	394

A gazdasági verseny igazgatása 399

TÓTH ANDRÁS

1. A verseny jelentősége	399
2. A versenyszabályozás helye az állami gazdaság szabályozási eszköztárban	400
3. A versenyigazgatás helye a versennyel kapcsolatos igényérvényesítések körében	401
4. A vállalati versenyszabályozás rendszere az EU-ban	403
4.1. Az EU-versenyjog alkalmazási kritériumai	404
4.2. Az EUMSZ 101. és 102. cikke egységes alkalmazásának biztosítékai	406

5. Gazdasági Versenyhivatal	406
5.1. A GVH alkotmányos jelentősége	406
5.2. A GVH jogállása és autonómiájának biztosítékai	407
5.3. A GVH feladat- és hatásköre	408
5.3.1. Versenyfelügyelet	408
5.3.2. Versenypártolás	410
5.3.3. Versenykultúra fejlesztése	410
5.4. A GVH szervezete és személyi állománya	411
Az állami támogatások joga	412
KOVÁCS ANDRÁS GYÖRGY – TÓTH TIHAMÉR	
1. Bevezetés az állami támogatások jogába	412
2. Az állami támogatás uniós versenyjogi fogalma	414
2.1. „Az állam által nyújtott támogatás” és az „állami forrásból nyújtott támogatás”	414
2.2. A betudhatóság fogalma	415
2.3. A kedvezmény hiánya: a magánbefektető elve	416
2.4. A szelektivitás	417
2.5. A verseny torzulása és a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége	418
2.6. Közzolgáltatási kötelezettségek ellentételezéseként nyújtott juttatások	419
3. Állami támogatások engedélyezhetősége	420
4. Az EU állami támogatás szabályai megsértésének szankciói	422
5. Szervezeti, hatásköri és eljárási szabályok	423
5.1. Állami támogatásokkal kapcsolatos közigazgatási eljárások	423
5.2. A bejelentés előzetes vizsgálata: az előzetes vizsgálati szakasz	424
5.3. A hivatalos vizsgálati eljárás	425
5.4. A megtámadható aktusok köre az állami támogatásokra vonatkozó bizottsági eljárásokban	425
6. A magyar pénzügyi támogatási jog	426
6.1. A pénzügyi támogatási jog alapfogalmai	426
6.2. A pénzügyi támogatási aktusok jogi jellege	428
Közbeszerzések joga	433
MUDRÁNÉ LÁNG ERZSÉBET	
1. A közbeszerzés, a közbeszerzések joga és a közbeszerzési eljárás	433
1.1. Alapfogalmak	433
1.2. Történeti előzmények	434
2. A Kbt. megalkotásának célja és alapelvei	436
3. A Kbt. személyi hatálya	437
3.1. Az ajánlatkérők (klasszikus ajánlatkérők és közzolgáltatók)	437
3.2. Az ajánlattevők, részvételre jelentkezők és pályázók	438
4. A közbeszerzés tárgyai (a Kbt. tárgyi hatálya)	438
5. A közbeszerzési eljárás alanyaira vonatkozó közös rendelkezések	440
6. A közbeszerzés értéke, annak megállapítása és az egyes közbeszerzési eljárások értékhatárai	441
6.1. A közbeszerzés értéke	441
6.2. Az értékhatárok	441
7. A közbeszerzési eljárás fajtái és az eljárás lefolytatása	442
7.1. Az eljárásfajták	442
7.2. A nyílt eljárás megindítása	443
7.3. Az ajánlat	444
7.4. Az elbírálás	445
7.5. Különleges eljárások	445

8. Az előzetes vitarendezés	447
9. A szerződés	447
10. A közbeszerzések intézményrendszere	448
10.1. A Közbeszerzési Hatóság	448
10.2. A Közbeszerzési Döntőbizottság	449
11. A jogorvoslatok	449
11.1. Az uniós jogi háttér	449
11.2. A hazai jogorvoslati rendszer	450
11.3. A KDB eljárása	450
11.4. A bírói út	451

Az energetikai igazgatás 454

BORSA DOMINIKÁ – GYURITA RITA – HULKÓ GÁBOR

1. Az energetikai igazgatás ágazati alapjellemzői	454
2. Energetikai politika és jogi szabályozás az Európai Unióban	455
3. Energetikai politika és jogi szabályozás Magyarországon	459
4. Az energetikai igazgatás hazai szervezetrendszerének alapjai	461
5. Az energetikai igazgatás tevékenységi alapjai	463
6. Tulajdonjog-korlátozások az energetikai és bányászati igazgatásban	465
6.1. Az ingatlan-tulajdonjog korlátozásának és elvonásának szabályozása, eszközei, jellemzői	465
6.2. Az ingatlan tulajdonjogának korlátozása	467
6.2.1. Az ingatlan tulajdonjogának korlátozása a bányászati jogban	467
6.2.2. Az ingatlan tulajdonjogának korlátozása a villamos energiáról szóló törvényben	470
6.2.3. Az ingatlan tulajdonjogának korlátozása a távhőszolgáltatásról szóló törvényben	472
6.3. Az ingatlan tulajdonjogának elvonása	473
6.3.1. A kisajátítás szabályozása	473
6.3.2. A kisajátítási célok és feltételek	473
6.3.3. Az eljáró hatóság, az ügyintézési határidő	474
6.3.4. Az ügyfelek a kisajátítási eljárásban	474
6.3.5. A kisajátítással érintett ingatlan	475
6.3.6. A kisajátítási eljárás megindítása, döntés a kérelem tárgyában, végleges döntés	475
6.3.7. A kártalanítás	476
6.3.8. Jogorvoslat a kisajátítási eljárásban hozott döntés tekintetében	477
6.3.9. Az előmunkálat	478

A bányajogi szabályozás alapjai és a bányászati igazgatás 480

HULKÓ GÁBOR

1. Bevezető	480
2. A bányajogi szabályozás főbb jellemzői és elvei	480
3. A bányászati igazgatás	485
3.1. A bányászati igazgatás szervrendszeri alapjai	485
3.2. A bányászati igazgatás tevékenységi alapjai	487

Atomenergia-igazgatás 493

HULKÓ GÁBOR – KECSKÉS GÁBOR

1. Az atomenergia-igazgatás általános jellemzői	493
2. Az atomenergia-igazgatás normatív környezete és szervezeti alapjai	494
2.1. Az atomenergia-igazgatás normatív környezete	494
2.2. Az atomenergia-igazgatás szervezeti alapjai	498

3. Az Országos Atomenergia Hivatal tevékenységének fő jellemzői	500
3.1. Hatósági felügyelet	501
3.2. Intézkedések rendkívüli események megelőzésére és következményeik elhárítására	503
3.3. Jelentéstételi kötelezettség	504
3.4. Az Országos Atomenergia Hivatal mint nemzeti kapcsolattartási pont és a nemzetközi együttműködésben való részvétel kulcsintézménye	504
Vízjog és vízügyi igazgatás	506
GERENCSÉR BALÁZS SZABOLCS	
1. A víz és a közigazgatás kapcsolata	506
2. A vízügyi igazgatás vázlatos története	507
3. A vízgazdálkodás igazgatási kérdései	510
3.1. A vízgazdálkodás alkotmányos alapjai és a szabályozás tárgya	510
3.2. A vízgazdálkodás anyagi jogi hatáskörei	511
3.2.1. A vizek hasznávételevel kapcsolatos hatáskörök	511
3.2.2. A vízügyi nyilvántartások	514
3.3. A vízgazdálkodás szervrendszere	515
3.3.1. Államigazgatási szervek	515
3.3.2. Önkormányzati szervek	517
3.3.3. A vízgazdálkodási társulatok	517
4. A víziközmű	518
4.1. A víziközmű-szolgáltatás alkotmányos alapjai és a szabályozás tárgya	518
4.2. Az ágazat anyagi jogi jellemzői	520
4.2.1. Víziközmű-üzemeltetés	520
4.2.2. Víziközmű-szolgáltatás	521
4.3. A víziközmű-szolgáltatás szervrendszere	522
4.3.1. Államigazgatási szervek a víziközmű-szolgáltatásban	522
4.3.2. A víziközmű társulat és érdekszövetség	523
5. A vízügyi igazgatás és a környezetvédelem kapcsolata	523
6. A vízügyi igazgatás és a katasztrófavédelem kapcsolata	524
6.1. A két ágazat kapcsolatának alkotmányos alapjai	524
6.2. A vizek kártételeivel kapcsolatos hatáskörök	525
6.3. A védelemben részt vevő szervek	525
6.3.1. A polgári védelem feladatai	525
6.3.2. Vízügyi szervek	526
6.3.3. Önkormányzati szervek	526
7. Összefoglalás.	526
Az elektronikus hírközlés igazgatása	529
LAPSÁNSZKY ANDRÁS	
1. Bevezetés	529
2. A hírközlés természetes és állami monopólium időszaka, a hírközlés mint közszolgáltatás	530
3. A hírközlési piac, a hírközlési szolgáltatási rendszer szerkezeti reformja (liberalizációja, privatizációja)	532
3.1. A hírközlési „közszektorreform” alapintézményei	534
4. A hírközlési versenypiac közigazgatásának világviszonylatban érvényesülő jogintézményei ...	534
4.1. Az egyetemes szolgáltatás	535
4.2. A hírközlési korlátos erőforrások, alapvető eszközök	535
4.2.1. A természeti alapú korlátos erőforrások	535
4.2.2. A műszaki alapú szűkös erőforrások	536
4.3. A számhordozás	537

5. Hírközlés-politika és hírközlés-szabályozás a nemzetközi kereskedelemben és az Európai Unióban	538
5.1. Hírközlés a nemzetközi szolgáltatáskereskedelemben, a GATS hírközlési melléklete	538
5.2. Az Európai Unió egységes hírközlés-politikájának és -szabályozásának „kezdetei”	538
5.3. Az Unió 2003-as hírközlési keretszabályozási rendszere	539
5.3.1. A 2003-as „keretszabályozás” 2009-es felülvizsgálata	540
5.4. Az új – 2018-as – hírközlési „keretszabályozás”	541
6. A hírközlési igazgatás hazánkban	543
6.1. A hazai hírközlési piac liberalizációja	544
6.2. A hírközlési igazgatás jelenlegi szabályozási rendszere	545
6.2.1. Az Eht. hatálya, az elektronikus hírközlési jog tárgya, keretei	545
6.2.2. A hírközlési igazgatás „szabályozó hatósága”: a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság	546
6.2.3. Az elektronikus hírközlési szolgáltatás megkezdése, nyújtása	547
6.2.4. A hírközlési tevékenységekkel összefüggő egyedi engedélyezési hatáskörök	548
6.2.5. Az előfizetők érdekeivel, jogaival, a fogyasztóvédelemmel összefüggő szabályozás	549
Közlekedési igazgatás	551
FORGÁCS ANNA – F. ROZSNYAI KRISZTINA	
1. Bevezető	551
2. Közúti közlekedés	552
2.1. A közúti közlekedés nemzetközi és uniós szabályai	552
2.1.1. Nemzetközi egyezmények a közúti közlekedésben	552
2.1.2. Az Európai Unió fő szabályozási területei a közúti közlekedési ágazatban	553
2.2. Magyar közúti közlekedési igazgatás	554
2.2.1. A közúti közlekedési igazgatás céljai	554
2.2.2. Igazgatási eszköztár	555
2.2.3. A közúti közlekedés igazgatásának szervezete	557
3. A vasút és a vasútigazgatás	557
3.1. A vasúttal kapcsolatos állami feladatokat ellátó szervek	558
3.2. A vasúti igazgatás céljai	559
3.2.1. A vasúti közlekedés biztonságának biztosítása	559
3.2.2. A megfelelő közlekedési szolgáltatási kínálat biztosítása	560
3.2.3. A verseny megteremtése és fenntartása a vasúti piacon	561
3.3. A vasútigazgatás eszköztára	561
3.3.1. A biztonságos vasúti közlekedés garantálásának közigazgatási eszközei	561
3.3.2. Piacszabályozási eszközök	563
3.3.3. A vasúti személyszállítási szolgáltatások biztosításához kapcsolódó eszközök	563
3.3.4. Szervezetirányítás	565
4. Légit közlekedés	566
4.1. Liberalizáció a légit közlekedési piacon	567
4.2. Nemzetközi együttműködés és az Európai Unió légit közlekedési politikája	568
4.2.1. Nemzetközi egyezmények és intézmények	568
4.2.2. A liberalizáció útja az Európai Unióban	568
4.3. A magyar légit közlekedési igazgatás	570
4.3.1. A légit közlekedési igazgatás céljai	570
4.3.2. Az igazgatási eszköztár	571
4.3.3. A légit közlekedés hazai közigazgatási szervezete	573

A pénzügyi szervezetek igazgatása	576
KÁLMÁN JÁNOS	
1. Alapfogalmak	576
2. A pénzügyi szervezetek igazgatásának alapjai	578
2.1. A pénzügyi szervezetek igazgatásának okai	578
2.2. A pénzügyi szervezetek igazgatásának rendszere	581
2.3. A pénzügyi szervezetek igazgatásának szervezeti modelljei, a felügyeleti hatóság	584
2.4. A pénzügyi szervezetek igazgatásának uniós alapösszefüggései	586
3. A pénzügyi szervezetek hazai igazgatásának szervezete és alapintézményei	586
3.1. A pénzügyi szervezetek igazgatásának hazai szervezete	586
3.2. A pénzügyi szervezetek hazai igazgatásának alapintézményei	587
3.2.1. Szabályozási hatáskörök	587
3.2.2. Hatósági eszközök	589
Kereskedelmi igazgatás	597
FÁBIÁN ADRIÁN – PÁL EMESE	
1. Nemzetközi kereskedelem és az Európai Unió kereskedelempolitikája	597
2. A magyar kereskedelmi igazgatás (rövid) történeti áttekintése	599
3. Kereskedelem és piacgazdaság a jogállamban	600
4. Kereskedelem és piacgazdaság az Alkotmánybíróság gyakorlatában	602
5. Kereskedelmi tevékenység folytatása	603
6. A kereskedelmi igazgatás szervezete	607
6.1. A kereskedelmi igazgatás irányítása	607
6.2. A jegyző mint kereskedelmi hatóság	608
6.3. A kereskedelmi igazgatás egyéb résztvevői	608
7. A külkereskedelem igazgatása	609
A fogyasztóvédelmi igazgatás joga	612
FAZEKAS JUDIT – SZOMBATI IVETT	
1. Alapvetés	612
1.1. A fogyasztóvédelmi jog fogalma	612
1.2. Az állami beavatkozás szükségessége	614
1.2.1. A fogyasztóvédelmi politika	615
2. A fogyasztóvédelem gazdaságelméleti alapjai	616
2.1. Klasszikus közgazdaságtan és a fogyasztóvédelem	616
2.2. Az állami beavatkozás keynesiánus gazdaságelmélete	617
2.3. A jóléti állam közgazdaságtana és a fogyasztóvédelem	617
2.4. A neoklasszikus közgazdaságtan és a fogyasztóvédelem	618
2.5. A fogyasztói társadalom ismérvei	619
2.6. A fogyasztóvédelem fejlődésének magyar sajátosságai	620
3. A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai	620
3.1. Fogyasztóvédelem, fogyasztói jogok Magyarország Alaptörvényében és az Alkotmánybíróság értelmezésében	621
4. A fogyasztóvédelem uniós jogi alapjai	622
5. A magyar fogyasztóvédelem igazgatása	623
5.1. A magyar fogyasztóvédelmi intézményrendszer létrejötte	624
5.2. A fogyasztóvédelmi intézményrendszer átalakulása 1995 és 2004 között	624
5.3. A fogyasztóvédelem állami intézményrendszere 2004 és 2010 között	625
5.4. A fogyasztóvédelmi igazgatás rendje 2010 után	626
5.5. A fogyasztóvédelem igazgatása 2017–2020 között	627

5.6. Fogyasztóvédelmi hatósági felügyelet/ellenőrzés	628
5.6.1. A fogyasztóvédelmi hatósági ellenőrzés/felügyelet általános és specifikus elvei	628
5.6.2. A fogyasztóvédelmi hatóság eljárása	631
5.6.3. A fogyasztóvédelmi hatóság intézkedései	632
A területfejlesztés és területrendezés szakigazgatási alapjai	636
BARTA ATTILA	
1. Bevezetés	636
2. Az állam szerepe és szerepkörének változása a területi folyamatok befolyásolásában	638
2.1. A kezdetek	638
2.2. Változások a XX. század közepétől	638
2.3. A közelmúlt eseményei	640
3. A területfejlesztés és a területrendezés jellemzői, kapcsolatuk más igazgatási területekkel	640
3.1. Hasonlóságok és eltérések a két terület között	641
3.2. A területfejlesztés és -rendezés kapcsolata más igazgatási területekkel	642
3.2.1. Településfejlesztés	642
3.2.2. Vidékfejlesztés	643
3.2.3. Településrendezés	643
3.3. Általános megállapítások	644
4. A területfejlesztés hazai alapintézményei	644
4.1. Történeti visszatekintés	644
4.2. A hatályos szabályozás, fogalmak, célok, feladatok	645
4.3. A területfejlesztési feladat- és hatáskörök gyakorlói	646
4.3.1. Központi szervek	647
4.3.2. A területi szervek rendszere	647
4.4. A területfejlesztés (és -rendezés) eszközeiről röviden	649
5. A magyar területfejlesztés európai uniós kötődései	650
5.1. Néhány gondolat a NUTS-rendszer kapcsán	650
5.2. Röviden a regionális politikáról	650
5.3. EU-s hatások a magyar intézményrendszerben	651
6. A hatályos magyar területrendezés alapintézményei	652
6.1. Területrendezési tervek és készítőik	653
6.2. A területrendezéssel összefüggő hatósági eljárás jellemzői	655
7. Záró gondolatok	655
Az építési jog szakigazgatási alapjai	658
<i>Építési jog és építési igazgatás</i>	
BENCsik ANDRÁS	
1. Az építési jog és a közigazgatás összefüggései	658
1.1. Az építésügy meghatározása	658
1.2. Az állami beavatkozás megjelenése az építésügyben	659
1.3. Az építési jog hazai fejlődése	661
2. Az építésügy jogi szabályozása	663
2.1. A szabályozás csomópontjai	663
2.2. Az építésügy szabályozásának szintjei	664
3. Az építésügyi igazgatás rendszere	666
3.1. A településrendezési jog alapintézményei	667
3.2. Az építésügy hatósági eszköztára (építésrendészet)	672
3.2.1. Engedélyezés az építésügyben	674
3.2.2. Az egyszerű bejelentéshez kötött eljárások	675
3.2.3. Építésügyi hatósági és építésfelügyeleti tevékenység	678
3.3. Az építési igazgatás szervezetrendszere	678

Környezetvédelmi igazgatás	682
BÁNDI GYULA – SZAMEK GABRIELLA	
1. Az állam és a közigazgatás környezetvédelmi szerepének alapjai	682
1.1. Környezetvédelmi alapfogalmak	682
1.2. Rövid történet	683
1.3. Az európai integrációs szabályok hatása	685
1.4. A környezethez való jog és az állam felelőssége, szerepe	688
2. A környezetjog és -igazgatás alapvető kérdései	690
2.1. A szabályozás céljai és alapvető elvei	690
2.1.1. A megelőzés és elővigyázatosság elve	691
2.1.2. A harmonikus vagy fenntartható fejlődés, illetve az integráció elve	692
2.1.3. A tervszerűség	692
2.1.4. Az állam kötelezettségvállalása	693
2.1.5. A társadalmi részvétel	693
2.1.6. Együttműködés	694
2.1.7. A „szennyező fizet” vagy a felelősség elve	694
2.2. A környezeti szabályozás alapvető módszerei	695
2.2.1. A környezetjog belső és külső integrációja	695
2.2.2. A jogi, állami befolyás érvényesülésének módszerei	696
2.2.3. A környezethasználat elfogadható mértéke	696
3. A környezetvédelmi igazgatás hazai megvalósulása	697
3.1. A közvetlen beavatkozás eszközei	697
3.1.1. A bejelentés	697
3.1.2. Az engedély	698
3.2. A közvetett beavatkozás eszközei	699
3.2.1. A díjak és adójellegű eszközök	699
3.2.2. A támogatások	699
3.2.3. Az árak befolyásolása vagy szabályozott árak létrehozása	699
3.2.4. Felelősségi eszközök	700
3.2.5. Az állami tulajdon vagy az állam által biztosított szolgáltatás	700
3.2.6. Betéti (letéti) visszatérítési rendszerek	700
3.2.7. Kibocsátási jogok, engedélyek kereskedelme	700
3.2.8. Biztosíték, kötelező felelősségbiztosítás vagy kötelező biztonsági alapok képzése ..	700
3.2.9. Az önszabályozás	700
3.3. Az igazgatási/hatósági szervezetrendszer	701
3.4. Eljárásjogi kérdések	703
4. A közigazgatási felelősség általános kérdései	703
Természetvédelmi és vadgazdálkodási igazgatás	706
CSÁKI-HATALOVICS GYULA BALÁZS – SZABÓ BALÁZS	
1. Bevezetés	706
2. A természetvédelem és a vadgazdálkodás szabályozásának közös történeti gyökerei hazánkban	707
2.1. Az első normatív rendelkezések	707
2.2. Átfogó szabályozás a XIX. században	709
2.2.1. Az első erdőtörvény	709
2.2.2. Az 1883-as vadászati törvény és más természetvédelmi rendelkezések	710
2.3. A XX. századi szabályozás a rendszerváltozásig	711
2.3.1. A vadászatra vonatkozó szabályozás	711
2.3.2. A természetvédelem önálló szabályozásának kezdetei	712

3. A természetvédelem jelentős nemzetközi dokumentumai	713
3.1. Nemzetközi egyezmények	713
3.1.1. A Ramsari Egyezmény	713
3.1.2. A Washingtoni Egyezmény	714
3.1.3. A Bonni Egyezmény	714
3.1.4. A Berni Egyezmény	715
3.1.5. A Riói Egyezmény	715
3.2. Az Európai Unió meghatározó jogforrásai a természetvédelem területén	715
3.2.1. A madárvédelmi irányelv	715
3.2.2. Az élőhelyvédelmi irányelv	716
3.2.3. Vadon élő állat- és növényfajok kereskedelme	716
4. A természetvédelem és a vadgazdálkodás hatályos hazai szabályozása	716
4.1. A rendszerváltozást követő, komplex szabályozási modell	717
4.2. A természetvédelmi igazgatás hatályos szabályai	717
4.2.1. A természetvédelmi szabályozás célja, alapvető fogalmai	717
4.2.2. A természetvédelem tervezési és szervezési kérdései	719
4.2.3. A természetvédelemben részt vevő állami szervek	719
4.3. A vadgazdálkodási igazgatás hatályos szabályai	720
4.3.1. Alapvető fogalmak és rendelkezések	720
4.3.2. A vadgazdálkodás tervezése	722
4.3.3. Vadászati hatósági feladatok	723
4.3.4. Nemzetközi vadászati szervezetek	725
5. Záró gondolatok	726

Agrár- és vidékfejlesztési igazgatás 730

MIKÓ ZOLTÁN

1. Az agrár- és vidékfejlesztési igazgatás alapkérdései	730
1.1. A rendszerváltozás előtt	730
1.2. A rendszerváltozás után	730
1.3. Az agrárgazdaság és a vidék nemzetgazdasági jelentősége	731
1.4. A gazdasági alkotmányosság alapjai	733
2. Az agrár- és vidékfejlesztési igazgatás fogalma, feladatai, a szabályozási rendszer sajátosságai	734
2.1. Az agrár- és vidékfejlesztési igazgatás feladatai	734
2.2. Agrárpolitika és vidékfejlesztés	735
2.3. Az agrár- és vidékfejlesztési igazgatás sajátos szabályozási, eljárási rendje	736
2.4. Az agrár- és vidékfejlesztési igazgatás intézményi struktúrája	738
3. A biológiai alapok biztosítása	739
3.1. A növénytermesztés biológiai alapjainak biztosítása	739
3.2. Az állattenyésztés biológiai alapjainak biztosítása	740
4. Élelmiszerlánc-biztonsággal kapcsolatos szakigazgatási tevékenység	741
4.1. Az élelmiszerlánc két végpontja: a termelő és a fogyasztó	741
4.2. Az európai gyakorlat	741
5. Szőlőtermeléssel, borászattal kapcsolatos szakigazgatási feladatok	743
6. A termőföld védelmével kapcsolatos szakigazgatási feladatok	744
6.1. A termőföld-stratégiai kérdés, a nemzeti birtokpolitika	744
6.2. A termőföld tulajdonjoga, használata	745
7. Az erdő védelmével, erdőgazdálkodással kapcsolatos szakigazgatási feladatok	747
8. Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája, szabályozási rendje	748

III. RÉSZ: Humán közszolgáltatások igazgatása

A humán közszolgáltatások alapjai	755
HOFFMAN ISTVÁN – ASBÓTH MÁRTON	
1. A humán szolgáltatások értelmezései	755
1.1. A humán szolgáltatások értelmezései az egyes országok jog- és igazgatótudományi rendszereiben	755
1.2. A humán szolgáltatások szűkebb megközelítése	756
1.3. A humán szolgáltatások tágabb értelmezése	757
1.4. A humán szolgáltatások önálló fogalmának hiánya	758
2. A humán szolgáltatások mint közszolgáltatások. A humán közszolgáltatások tartalmi és fogalmi keretei	759
2.1. A humán szolgáltatások mint közszolgáltatások	759
2.2. A humán közszolgáltatások tartalmi és fogalmi keretei	760
2.3. A humán közszolgáltatások csoportosítása	761
3. A közigazgatási beavatkozás területei és módszerei a humán közszolgáltatások területein	762
3.1. Közhatalmi tevékenységek: a jogalkotás	763
3.2. Közhatalmi tevékenységek: a hatósági tevékenység	763
3.3. Szolgáltatásszervezés	764
4. A humán közszolgáltatások igénybevételekor keletkező jogviszonyok jellemzői és típusai	764
4.1. A jogviszonyok tipizálása	764
4.2. A jogviszonyok minősítésénél irányadó szempontok	766
5. A „fogyasztóvédelem” a humán szolgáltatásokban	767
5.1. A „fogyasztóvédelem” jogi alapjai a humán szolgáltatásokban	767
5.2. A közigazgatási aktusok csoportosítása a jogvédelem szempontjából	768
5.3. Közigazgatási jogi jogvédelmi eszközök	769
5.3.1. Szolgáltatón belüli jogvédelmi eszközök	769
5.3.2. Fenntartói jogvédelmi eszközök	770
5.3.3. Az ágazati-szakmai igazgatás jogvédelmi eszközei	770
5.4. Magánjogi jogorvoslatok	772
5.4.1. A kártérítés	772
5.4.2. A személyiségi jogi perek	773
5.5. Büntetőjogi felelősség	773
5.6. A jogvédelmi utak értékelése	773

JÓLÉTI KÖZSZOLGÁLTATÁSOK

Egészségügyi jog és igazgatás	776
FAZEKAS MARIANNA – KONCZ JÓZSEF	
1. Az egészségügy állami feladatai és jogi szabályozása	776
1.1. Az állami feladatok csoportjai	776
1.2. Az egészségügy jogi szabályozása	776
1.2.1. A magyar szabályozás	776
1.2.2. Nemzetközi szabályozás	777
1.2.3. Az Európai Unió szabályozása	778
2. Az egészségügyi ágazati közigazgatás szervezeti sajátosságai	779
3. A közösségi egészségügy	780
3.1. Fogalmak	780
3.2. Népegészségügyi feladatok	780

3.3. Járványügy	781
3.4. Nemzetközi szabályozás	783
3.5. Európai uniós feladatok és hatáskörök	784
4. Az egészségügyi szolgáltató és a beteg közötti jogviszony	784
4.1. Az egészségügyi szolgáltatás fogalma; az egészségügyi szolgáltatói jogosultság	784
4.2. Az egészségügyi szolgáltató és a beteg közötti jogviszony	785
4.3. A betegjogok érvényesítésének rendszere	788
5. Az egészségügyi ellátórendszer	789
5.1. Az egészségügyi ellátórendszer szakmai tagolódása: a progresszivitás elve	789
5.2. Az egészségügyi szolgáltatók tulajdoni és működési formái	790
6. Az egészségbiztosítás	792
6.1. A biztosítottak és az egészségügyi ellátásokra jogosultak	792
6.2. Az ellátások: a „szolgáltatási csomag”	793
6.3. Az egészségbiztosításba „befogadott” szolgáltatók	794
6.4. A biztosító	794
6.5. Az egészségügyi ellátások fedezete	795
7. Gyógyszerügyi igazgatás	796
7.1. Az állami beavatkozás szerepe és szükségessége a lakossági gyógyszerellátásban	796
7.2. Szabályozási szintek	796
7.2.1. A magyar szabályozás	796
7.2.2. Az uniós szabályozás szerepe	796
7.2.3. Önszabályozás	797
7.3. A gyógyszerügy főbb területei	798
7.3.1. Gyógyszerkutatások támogatása	798
7.3.2. Gyógyszergyártás engedélyezése	798
7.3.3. A gyógyszerek forgalomba hozatali engedélyezése	798
7.3.4. Gyógyszerkereskedelem engedélyezése	799
7.4. Gyógyszerbiztonság	799
7.5. Gyógyszerek egészségbiztosítási támogatása	800
7.6. A gyógyszerellátással összefüggő állami, közhatalmi eszközök	800
7.7. Gyógyászatiségdeszköz-ellátás	801
Szociális igazgatás	806
HOFFMAN ISTVÁN	
1. A szociális igazgatás kialakulása és fejlődése	806
1.1. A szociálpolitika előtt: gondoskodás a prekapitalista társadalmakban	806
1.2. Az államilag szervezett szociálpolitika kialakulása a XIX. században	807
1.3. Az államilag szervezett szociálpolitika kialakulása és fejlődése a XX. században	807
2. A fejlett államok szociális ellátórendszereinek főbb modelljei	809
2.1. A szociáldemokrata (skandináv) jóléti modell	809
2.2. A liberális (angolszász) jóléti modell	810
2.3. A konzervatív (kontinentális) európai jóléti modell	810
3. A szociális igazgatás fogalmi és szabályozási keretei.	
A szociális igazgatás alrendszerei	811
3.1. A szociálpolitika értelmezési keretei	811
3.2. A szociális ellátórendszer alrendszerei	811
3.3. A szociális ellátások csoportosítása	812

4. Szociális jogok és szociális igazgatás az Európai Unióban	814
4.1. Az európai uniós jog jogforrásai	814
4.2. Az uniós szociálpolitika fejlődése	816
4.3. Az Európai Szociális Alap (ESZA)	817
5. A szociális jogok és a szociális ellátások nemzetközi szabályozása	817
5.1. Egyetemes egyezmények	817
5.2. Regionális jellegű szociálpolitikai egyezmények: az Európai Szociális Karta és a Módosított Európai Szociális Karta	818
5.3. Kétoldalú egyezmények	818
6. A magyar szociális rendszer általános jellemzői	819
6.1. A magyarországi szociális igazgatás fejlődése	819
6.2. A magyar szociális rendszer alrendszerei és a szociális háló szintjei	820
6.3. A szociális igazgatásban közreműködő állami szervek	821
7. A szociális igazgatás egyes, fontosabb területei Magyarországon	823
7.1. A foglalkoztatáspolitikai eszközök, a munkanélküliség kezelése	823
7.2. A jövedelemmel nem rendelkezők és az alacsony jövedelműek ellátásai	824
7.3. A hajléktalanok ellátásai	824
7.4. Családtámogatások	824
7.5. Fogyatékosok, megváltozott munkaképességűek ellátásai	825
7.6. Időskorúak ellátásai	826
7.7. Egyes társadalmi csoportok különleges ellátásai	826
7.8. Társadalombiztosítás	827
8. A nem állami szociális tevékenység keretei Magyarországon	828

Gyermekvédelmi igazgatás 831

RÓZSÁS ESZTER

1. A gyermekvédelem és a közigazgatás összefüggései	831
2. A gyermekvédelem kialakulása és története	832
3. A gyermekjogok és a gyermekvédelem nemzetközi és európai uniós szabályai	834
4. A gyermekvédelem hazai szabályozása	836
5. A gyermek jogai	837
5.1. A gyermekjogok szabályozása	837
5.2. Gyermekjogok a gyermekvédelmi törvényben	838
6. A gyermekvédelem intézményrendszere	840
6.1. A helyi önkormányzat feladatai	841
6.2. Az állam feladatai	841
7. A gyermekvédelmi ellátások	842
8. Gyermekvédelmi gondoskodás (hatósági intézkedések)	843
8.1. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet megállapítása	843
8.2. Védelembe vétel	843
8.3. Megelőző pártfogás elrendelése	844
8.4. Családba fogadás	844
8.5. Ideiglenes hatályú elhelyezés	844
8.6. Nevelésbe vétel	845
8.7. A gyermek személyes szabadságának korlátozása, a nevelési felügyelet	846
8.8. Utógondozás elrendelése	846
8.9. Utógondozói ellátás elrendelése	846
9. A gyermekvédelmi gyámügyi igazgatás szervei	847

KULTURÁLIS KÖZSZOLGÁLTATÁSOK

A köznevelés-közüoktatás szakigazgatási alapjai 849

ÁRVA ZSUZSANNA

1. Az oktatás állami felügyelet alá vonása	849
2. Az oktatáshoz való jog nemzetközi és európai uniós szabályozása	850
2.1. Az oktatáshoz való jog a nemzetközi egyezményekben	850
2.2. A köznevelés-közüoktatás európai uniós vonatkozásai	851
3. A közüoktatás magyar története és fejlődése	853
3.1. Az abszolútizmus időszaka	853
3.2. A kiegyezés utáni időszak szabályozása 1945-ig	854
3.3. A második világháború utáni időszak közüoktatásügye	855
3.4. Az 1985. évi oktatási törvény	856
3.5. A rendszerváltás utáni szabályozás, az 1993. évi LXXIX. törvény	857
4. Az oktatás alkotmányi szintű szabályozása	859
5. A közüoktatás-köznevelés törvényi szabályozása	860
5.1. A köznevelés közfeladatai, a feladatellátásra kötelezettek, a közüoktatási-köznevelési intézmények alapítása	860
5.2. Köznevelési intézmény fenntartása	861
5.3. Tankötelezettség	862
5.4. A köznevelési intézmények	862
5.4.1. A köznevelési rendszer intézményei	862
5.4.2. A köznevelési intézmények jogállása	863
5.4.3. A köznevelési intézmények belső igazgatása	864
5.5. A tanulói mint közintézeti jogviszony	866
5.5.1. Az intézményi jogviszony keletkezése és megszűnése	866
5.5.2. Fegyelmi és kártérítési eljárás	866
5.5.3. A jogorvoslatok rendje	866
5.6. A közüoktatás állami irányítása	867
5.6.1. A Kormány és az oktatásért felelős miniszter	867
5.6.2. Az Oktatási Hivatal	867

Felsőoktatási igazgatás 871

NAGY MARIANNA

1. A közüigazgatási beavatkozás indokai a felsőoktatási rendszerben	871
2. A magyar felsőoktatási igazgatás szabályozási rendszere	872
3. A felsőoktatási autonómia	873
4. A felsőoktatási igazgatás szervei	876
4.1. Országgyűlés	876
4.2. Köztársasági elnök	877
4.3. Kormány	877
4.4. Miniszterek	877
5. Oktatási Hivatal	879
6. A felsőoktatási igazgatásban közreműködő szervek	879
6.1. Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság	879
6.2. Magyar Rektori Konferencia	880
6.3. Országos Doktori Tanács	880
6.4. Felsőoktatási Tervezési Testület	881
6.5. Hallgatói érdekképviselési szervek	881
7. Fenntartói irányítás	881
8. A felsőoktatási intézmény	882

9. A felsőoktatási intézménynek finanszírozása, vagyongazdálkodás	884
10. A felsőoktatásban folyó képzések rendszere	885
11. Oktatók – kutatók	886
12. A hallgatók	887
12.1. Hallgatói jogviszony létrejötte, megszűnése, szünetelése	887
12.2. A tanulmányok költségviselésének formái	887
12.3. A hallgatók jogai és kötelezettségei	888

Kulturális igazgatás 891

SZABÓ ANNAMÁRIA ESZTER

1. A kulturális igazgatás fogalma	891
2. A kulturális igazgatás alanyának, az állami beavatkozás mértékének, területeinek változása az egyes korszakokban	892
3. A kulturális jog helye a jogrendszerben	896
3.1. A kulturális jog alkotmányos alapjai	897
3.1.1. Az Alkotmánybíróság gyakorlata	898
4. A kulturális örökség védelme	900
5. A közgyűjtemények szerepe a kulturális igazgatásban	902
5.1. A muzeális intézmények igazgatása	902
5.2. A könyvtárak és levéltárak igazgatása	903
6. A közművelődés helye a kulturális igazgatásban	904

Médiaigazgatás 907

FAZEKAS JÁNOS

1. A médiarendszerben történő állami szerepvállalás kialakulása	907
2. A médiarendszerben történő állami szerepvállalás céljai	910
2.1. A sajtószabadság érvényesítése és korlátainak felügyelete	911
2.2. Médiapluralizmus	911
2.3. Médiafogyasztó-védelem	912
2.4. Versenyképes médiapiac	913
3. Médiaszabályozási és médiaigazgatási eszközök	914
3.1. Közszolgálati médiaszolgáltatás	914
3.2. Engedélyezés	915
3.3. Műsorszórási kapacitások elosztása	916
3.4. A médiakoncentráció korlátozása mint a piacra lépés szabályozásának eszköze	917
3.5. Az egyes médiapiaci eszközök közötti választást befolyásoló közjogi tényezők	918
3.5.1. A függetlenség követelménye	918
3.5.2. A szolgáltatásnyújtás szabadsága mint európai uniós követelmény	919
4. A magyar médiaigazgatás rendszere	920
4.1. Alkotmányos alapok	920
4.2. A médiaigazgatás az alkotmányos rendszerben	921
4.2.1. A köztársasági elnök médiaigazgatási feladat- és hatáskörei	921
4.2.2. Az Országgyűlés médiaigazgatási feladat- és hatáskörei	921
4.2.3. A Kormány és egyes miniszterek médiaigazgatási feladat- és hatásköre	922
4.3. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság szerepe a médiaigazgatásban	923
4.3.1. Előzmények	923
4.3.2. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság jogállása	923
4.3.3. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság szervezete, a feladat- és hatáskörök megoszlása	925
4.4. A közszolgálati média szabályozása	927

A sport igazgatása 932

RIXER ÁDÁM

1. A sport fogalma 932

2. A modern sport kialakulása 933

3. Az állami sportigazgatás kialakulása 935

4. Nemzetközi modellek a sportigazgatásban 936

 4.1. A hagyományos nemzetközi modellek 936

 4.1.1. Az önkormányzati feladatellátás hagyományos modelljei 937

 4.2. Az Európai Unió és a sport kapcsolata 938

5. A sportjog jellegzetességei 940

6. A sportigazgatás Magyarországon 942

 6.1. A jogi alapok és az állami feladatellátás Magyarországon – történeti nézőpontból 942

 6.2. A magyar sportigazgatás főbb funkciói, feladatai és tevékenységfajtái 945

 6.2.1. A sportigazgatás funkciói 945

 6.2.2. A sportigazgatás feladatai 945

 6.2.3. A közigazgatás sporttal kapcsolatos tevékenységformái 946

 6.3. A magyar sportigazgatás területei 948

 6.3.1. Sportrendészeti igazgatás 949

 6.3.2. A kiemelten közérdekű sportberuházásokkal összefüggő igazgatási feladatok 950

 6.3.3. A doppinggal kapcsolatos igazgatási feladatok 950

 6.4. A mai magyar sportigazgatás főbb szereplői 951

 6.4.1. Főbb állami szereplők 951

 6.4.2. A civil sportigazgatás főbb szereplői 952

 6.4.3. Önkormányzatok a sport igazgatásában 954

Külügyi igazgatás

CSATLÓS ERZSÉBET*

1. A külügyi igazgatás rendszertani helye és jellemzői

A külkapcsolati tevékenység az állami szerveknek a más államokkal kialakított olyan politikai, gazdasági, kereskedelmi, kulturális és tudományos kapcsolatrendszere, amelyben az állami szervek feladata elsősorban az, hogy – a külpolitikai elvekkel és célokkal összhangban – tevékenységükkel gondoskodjanak az állam feladatainak, érdekeinek érvényesítéséről. A külkapcsolatokat a külpolitika mozgatja, amely az állam belpolitikája által meghatározott alapvető érdekeket kifejező elvek és célok összessége. Az állam feladatainak ellátására a közigazgatás hivatott, az a fajta igazgatási tevékenység, amely pedig a meghatározott külkapcsolati feladatokat végrehajtja, illetve az állami szervek ez irányú munkáját összehangolja, a külügyi igazgatás.¹

A külügyi igazgatás tág értelemben felöleli a külkapcsolatokkal foglalkozó valamennyi állami szervet és azok tevékenységét. Szűk értelemben a külügyekért felelős miniszter végrehajtó, összehangoló közigazgatási tevékenysége, amelynek kereteit az alkotmányjog, valamint a Kormány politikai döntései adják.² Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a külügyi tevékenységet – mint államok közötti kapcsolatokat – alapvetően a nemzetközi jog szabályai uralják, amikhez az utóbbi évtizedekben az Európai Unió (EU) joga is csatlakozott.

A külügyi igazgatás összességében tehát egy olyan szakigazgatási tevékenység, amely a külkapcsolatokkal összefüggő feladatok közvetlen végrehajtását, valamint a különböző állami szervek külkapcsolati tevékenységének összehangolását, koordinálását jelenti.

* Adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Közjogi Intézet.

¹ PRANDLER Árpád: Külügyi igazgatás. In: LÖRINCZ Lajos (szerk.): *Rendészeti igazgatás*. Budapest, Államigazgatási Főiskola, 1994. 7.

² HARGITAI József: A külügyi hatalom és a külügyi közigazgatás. *Magyar Közigazgatás*, 1997/3. 144.

1.1. Az külügyi igazgatás tárgya: a külügyi hatalom és annak gyakorlása

Az állam külpolitikája a nemzeti érdekek és célok elsősorban a többi állammal³ való mindennemű kapcsolatában történő érvényesítése,⁴ a külügyi helyzet pedig alapvetően befolyásolja az államon belüli közigazgatási feladatokat is.⁵

A külügyi hatalom azon jogi eszközök által szabályozott feladat- és hatásköröket jelent, amelyek egy államnak jellemzően a többi állammal való kapcsolatának alakítására vonatkoznak. Ezek valaha az uralkodó kezében összpontosultak, a népszuverenitás eszméjéből azonban az következik, hogy a demokratikus állam külpolitikája tükrözi a népakaratot. A modern demokráciákban ennek megfelelően alakulnak a külpolitika alakításával, a külügyi hatalom gyakorlásával összefüggő feladat- és hatáskörök, amelyek állami szervek közötti megoszlása az állam alkotmányos berendezkedésének sajátossága. A legfontosabb kérdések a külügyi hatalom gyakorlása körében:

- a) a háborúindítás és békekötés joga;
- b) a külképviseleti szervek létesítése, valamint ezzel összefüggésben a követküldés és -fogadás joga;
- c) az állam mozgásterét korlátozó, más államok irányába jogi kötelezettséget vállaló nyilatkozatok megtételének, valamint nemzetközi szerződések kötésének joga; valamint mindezeket meghatározóan
- d) a külpolitika tényleges irányítása és a többi állami szerv ezzel kapcsolatos feladat- és hatáskörének koordinálása. E két feladatkör tipikusan a végrehajtói hatalom gyakorlójának privilégiuma.⁶

A külügyi igazgatás elsősorban a külpolitika megvalósítására irányul, ennek alapja pedig a külpolitika-elemzés, ezért az igazgatási tevékenység főként információgyűjtésen, azok rendszerezésén alapul, döntési alternatívák kidolgozásában ölt testet.⁷ Az ál-

³ A nemzetközi kapcsolatokban az államok a főszereplők, de egyéb jogalanyok is előfordulnak, l. KISS Amarilla: A nemzetközi jog különleges alanyai. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SÜLYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-kulonleges-alanyai> (letöltve: 2020. 04. 15.).

⁴ TAYFUR, M. Fatih: Main Approaches to Study Foreign Policy. A Review. *METU Studies in Development*, 1994/1. 113–117.

⁵ L. ATTSTRÖM, Karin: *Role and Effect of External Support to Public Administration*. European Commission Brussels, 2018. 10–30.; CHON-KYUN Kim: Public Administration in the Age of Globalization. *International Public Management Review*, 2008/1. 1–42.; FARAZMAND, Ali: Globalization and Public Administration. *Public Administration Review*, 1999/6. 512–514.

⁶ HARGITAI i. m. (2. lj.) 7.; HARGITAI József: *A diplomáciai és konzuli kapcsolatok joga*. Budapest, Aula, 2005. 29–31. Vö. KINCSES László: *Diplomáciatörténet*. Budapest, HVG-ORAC, 2005. 186.

⁷ Részletesen l. MARTON Péter: *A külpolitika elemzése – Fogalmak és módszerek a külpolitika forrásainak feltárására*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2013. 15–17.

lam külügyi hatalma ugyanakkor nem korlátlan, addig terjed, ahol más államok szuverenitása kezdődik. Emellett az állam saját maga által vállalt kötelezettségeivel való konformitás is szűkíti a mozgásterét. Összességében a külkapcsolati tevékenység kereteit a nemzetközi közjogi szabályok adják.⁸

A külügyi igazgatás emiatt eltér a többi igazgatási tevékenységtől, legfőbb sajátosságai, hogy erősen átpolitizált terület, valamint hogy külföldön működő szervezeti egységek és viszonylag csekély hatósági tevékenység jellemzi.⁹

1.2. Az önálló külügyi igazgatás kialakulása

A külpolitika gyakorlása mindig is állami feladat volt. A külügyek intézése sokáig az uralkodó személyéhez kötődött, akit a hozzá hű személyek (követek) segítettek elsősorban a háború és béke ügyében, valamint a kereskedelmi kapcsolatok rendezésében, kezdetben *ad hoc*, majd egyre inkább intézményesült jelleggel. A középkorra a követküldés és -fogadás már a szuverén államok bevett gyakorlatává vált.¹⁰ A külhoni képviselet mellett a feladat szakmai és intézményi stabilizálódása az adott országon belül, kifejezetten a külügyek irányítására szakosodott elkülönült központi igazgatási szervek – külügyi hivatalok, majd minisztériumok – formájában elsőként a francia udvarban honosodott meg a XV–XVI. század fordulóján. A francia diplomáciai személyzetet szakmailag felkészült hivatali apparátus képezte, míg a kor másik európai nagyhatalma, Nagy-Britannia a kereskedelmi érdekérvényesítésre törekedett, és sokáig szakképzés helyett az uralkodóhoz való hűség és a megfelelő családi háttér jelentette a legfőbb kvalitást.¹¹

Magyarország történelmileg hosszabb periódusokban – a török uralom alatt, majd a Habsburg Birodalom részeként¹² – nem lehetett külpolitikailag önálló. Az önálló külügyi igazgatási alapokat csak az első világháború befejezését követően Károlyi Mihály kormánya tette le, amikor a Minisztertanács Károlyi Mihályt felhatalmazta a külügy-minisztérium megszervezésére.¹³ Emiatt a külügyekért felelős minisztérium megal-

⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Q. cikk [A rendelkezés egybevág az egykori 1949. évi XX. törvénybe foglalt Alkotmány 7. § (1) bekezdésével].

⁹ HARGITAI i. m. (2. lj.) 15.

¹⁰ USTOR Endre: *A diplomáciai kapcsolatok joga*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965. 82–83.

¹¹ BÁBA Iván – HALÁSZ Iván – TÓTH Norbert: *Külügyi igazgatás*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 7–9.

¹² A megelőző korok külügyi igazgatási viszonyait l. BRAUN Zsolt Zoltán: *A Magyar Diplomáciai Szervezetrendszer I. Hunyadi Mátyás uralkodásától a kiegyezés koráig. De iurisprudencia et iure publico*, 2014/2. 1–11.

¹³ ÉLÍÁS Pál: Egy klasszikus jogintézmény: a tiszteletbeli konzul. *Külpolitika*, 1986/3. 118.

kulásának időpontjaként a jogfolytonosság alapján a Magyar Népköztársaság külügyi önállóságát kimondó 1918. évi V. néptörvény okán¹⁴ 1918. december 13-át tekintik.¹⁵

A külügyi igazgatás élére a külügyminiszter került, aki vezette a külügyi igazgatás szerveit: a külügyminisztériumot, a magyar diplomáciai képviselőket és a konzuli hivatalokat. Ez utóbbiak a minisztérium vagy a felettes diplomáciai képviselő utasítása alapján főleg a haza közgazdasági érdekeit szolgálták külföldön hivatásos (ún. valószínű) konzuli tisztviselő vezetése alatt. Ezeket a tisztségeket elsősorban az Osztrák–Magyar Monarchia fennállása alatt működő azon konzuli hivatali tisztviselők töltötték be, akik magyar állampolgársággal bírtak, és hűségesköt tettek a Magyar Népköztársaságnak.¹⁶ Olyan országokban, amelyekben a Magyar Népköztársaságnak diplomáciai képviselője vagy konzuli hivatala nem volt, az ottani magyar állampolgárok védelmét valamely barátságos állam külügyi hatóságára lehetett bízni. Az ügymenetben a folyamatosság biztosítható volt, de alapvető reformokra, szabályozásra a forradalmi idők és a pénzhiány miatt nem került sor, a konzuli feladatot pedig sok helyen tiszteletbeli konzulok látták el.¹⁷ A két világháború közötti külügyi igazgatást emiatt a gazdasági válság hatása és az osztrák örökség jellemezte.¹⁸

A második világháború után a szovjet megszállás és hidegháborús bezárkózás hatására a külügyi tevékenység veszített jelentőségéből. A külügyminiszteri tisztség nem számított jelentős beosztásnak, a nemzetközi kapcsolatok pedig gazdasági és kultúr-diplomáciai irányvonalat vettek Moszkva égisze alatt.¹⁹ Ideológiai okokból szükségtelennek ítélték a tiszteletbeli konzuli tisztséget, a népi demokratikus országok nemzetközi kapcsolataiban a kereskedelmi szerepüket a külkereskedelem államosításával a kereskedelmi képviselők vették át.²⁰ Az enyhülés időszakában a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, az idegenforgalom és az ezzel járó személy- és vagyonforgalom megnövekedése okán a külszolgálati tisztségviselők nem Magyarországon tanuló gyermekeikre tekintettel az ellenséges ideológia visszaszorítása érdekében is feladatokat foglalmaztak meg a misszióvezetők számára.²¹

¹⁴ Az önálló magyar külügyi igazgatásról szóló 1918. évi V. néptörvény (a továbbiakban: 1918: V. ntv.) 1. §.

¹⁵ L. a Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 17/2018. (VI. 11.) KKM utasítás 1. melléklete, 1. § (1) bekezdés l)–m) pontok.

¹⁶ 1918: V. ntv. 3., 6., 7. és 9. §.

¹⁷ 1918: V. ntv. 4. §, 6. §. HARGITAI i. m. (6. lj.) 265., 267.

¹⁸ PRITZ Pál: A magyar külügyi szolgálat története (1936–1941). *Külpolitika*, 1995. ősz–tél. 215. A pontos számadatokat l. 239–243. oldal táblázata; l. még GRESZNÁRYK Pál: A Magyar Népköztársaság konzuli kapcsolatai. *Külügyi Szemle*, 1977/4. 33–41.

¹⁹ SÁRINGER János: Fejezetek a magyar külügyi igazgatás 1945 és 1948 közötti történetéből. *Külügyi Szemle*, 2011/4. 135.; 140.

²⁰ A tiszteletbeli konzuli megbízatások megszüntetéséről szóló 1950. évi 8. tvr. A kor ideológiájába nem illett a tisztség jellege, l. ÉLIÁS i. m. (13. lj.) 112.

²¹ SÁRINGER János (szerk.): *Iratok a magyar külügyminisztérium történetéhez 1985–1993*. II. kötet. 2015. 345–347.

Ezzel párhuzamosan zajlott az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) égisze alatt az államok közötti diplomáciai érintkezés alapszabályainak kodifikációja: az évszázadok szokásain alapuló gyakorlatot igyekeztek rögzíteni, amely így kézzel fogható referenciaként szolgálhat a második világháborút követően létrejött államrend számára. A diplomáciai kapcsolatokról szóló, Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződést (bécsi diplomáciai egyezmény: Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról – BDE) hazánk az 1965. évi 22. törvényerejű rendelettel, míg a konzuli kapcsolatokról szóló, szintén Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezményt (Bécsi konzuli egyezmény – BKE) az 1987. évi 13. törvényerejű rendelettel hirdette ki.²²

A külügyi igazgatás jelenlegi arculatát az 1989–1990-ben végbement rendszerváltozás alapozta meg: átalakult a minisztérium belső szerkezete, és demokratikus legitimitást kapott a külpolitika.²³

1.3. Az Európai Unió és a külügyi igazgatás kapcsolata

1.3.1. Az uniós tagság hatása a tagállami külügyi igazgatásra

Az EU nem állam, hanem speciális nemzetközi szervezet, ami jogi személyként a kapott hatásköreinek keretei között nemzetközi síkon is megjelenik jogalanyként.²⁴ Az EU a külügyi igazgatás terén a tagállamok irányába a leggyengébb befolyással rendelkezik a többi közös politikákhoz viszonyítva. Az EU külső tevékenységére vonatkozó általános és a közös kül- és biztonságpolitikára vonatkozó különös rendelkezések elsősorban az Európai Unióról szóló szerződésben (EUSZ) nyertek szabályozást. Az egyhangú döntéshozatal dominál, és a speciális döntéshozatali mechanizmusban kiemelt szerepe van a tartózkodásnak, illetve a távolmaradásnak.²⁵ A tagállamok ugyan a lojalitás és a kölcsönös szolidaritás jegyében kötelesek tevékenyen és fenntartások nélkül támogatni és tiszteletben tartani az EU e területen folytatott tevékenységét (is), de az integráció folyamatos fejlődése és az EU külpolitikai aktorként való erősödése mel-

²² A konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény kihirdetéséről szóló 1987. évi 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: BKE) 3. § értelmében a tvr. rendelkezéseit 1987. július 19. napjától kell alkalmazni. A diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződést korábban, az 1965. évi 22. törvényerejű rendelet hirdette ki (a továbbiakban: BDE), és a tvr. 4. § alapján a rendelkezéseit 1965. szeptember 3. napjától kezdődően kell alkalmazni.

²³ BÁBA–HALÁSZ–TÓTH i. m. (11. lj.) 21.

²⁴ WESSEL, Ramses A.: Revisiting the International Legal Status of the EU. *European Foreign Affairs Review*, 2000/4. 511.

²⁵ Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. HL C 326, 2012.10.26. 13-390. (a továbbiakban: EUSZ), V. cím és I. CSATLÓS Erzsébet: Europeanisation of Consular Protection for EU Citizens in Third States. *Jogelméleti Szemle*, 2017/2. 13–23.

lett²⁶ a külpolitika továbbra is jelentős mértékben nemzeti hatáskör.²⁷ Emellett azonban egyes szakpolitikák közvetve-közvetetten érintik a külkapcsolatokat is;²⁸ a hatás elsősorban az uniós jogalkotási hatásköröktől függ, és a harmadik államokkal és nemzetközi szervezetekkel való kapcsolat minőségében ölt testet.

A külügyi hatósági tevékenységre leginkább az uniós polgársághoz fűződő azon jogosítvány gyakorol hatást, amely biztosítja, hogy az EU valamennyi tagállamának állampolgárai harmadik államokban is az EU oltalmát élvezzék. Ha ugyanis egy uniós polgár olyan harmadik államban szorul konzuli segítségnyújtásra, amelyben a saját államának külképviseleti szervei nem érhetők el, az EU bármely tagállamának külképviseleti szerveihez fordulhat segítség végett. E megkeresett külképviseleti szerv köteles a megkereső uniós polgárt olyan védelemben részesíteni – a saját nemzeti konzuli joga alapján –, amilyenben a saját állampolgárát részesíti,²⁹ főként minősített veszélyt jelentő esetekben.³⁰ Ez olyan alapjog,³¹ amelynek megvalósítása érdekében – többek között – a tagállamok külképviseleti hatóságainak együtt kell működniük,³² ennek érdekében pedig szervezeti kapcsolat is létesül a tagállami külképviseleti szervek, a Bizottság, az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) és az uniós küldöttségek között.³³

²⁶ SMITH, Michael H.: The EU as a Diplomatic Actor in the Post-Lisbon Era: Robust or Rootless Hybrid? In: KOOPS, Joachim A. – MACAJ, Gjovalin (szerk.): *The European Union as a Diplomatic Actor*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2015. 18.

²⁷ EUSZ 24., 31 cikk. L. még DUKE, Simon: Providing for European-Level Diplomacy after Lisbon. The Case of the European External Action Service. *The Hague Journal of Diplomacy*, 2009/2. 215–224.

²⁸ GROSS, Eva: *The Europeanisation of National Foreign Policy. Continuity and Change in European Crisis Management*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2011. 8.

²⁹ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. OJ C 326, 26.10.2012. 47–390 (a továbbiakban: EUMSZ) 23. cikk.

³⁰ A Tanács 2015. április 20-i 2015/637/EU irányelve a harmadik országokban képvisellel nem rendelkező uniós polgárok konzuli védelmét elősegítő koordinációs és együttműködési intézkedésekről (a továbbiakban: Konzuli irányelv) 9. cikke értelmében a konzuli védelem – többek között – az alábbi helyzetekben nyújtandó segítséget foglalhatja magában: a) letartóztatás vagy fogva tartás; b) bűncselekmény áldozatává válás; c) súlyos baleset vagy súlyos betegség; d) haláleset; e) segítségnyújtás és hazaszállítás vészhelyzet esetén; f) ideiglenes úti okmány szükségessége a 96/409/KKBP határozatban foglaltak szerint. Ez utóbbi határozatot az implementációs időszakot követően új rendelkezések fogják felváltani, l. a Tanács 2019. június 18-i 2019/997/EU irányelve az uniós ideiglenes úti okmány létrehozásáról, valamint a 96/409/KKBP határozat hatályon kívül helyezéséről.

³¹ Az Európai Unió Alapjogi Chartája. OJ C 326, 26.10.2012. 391–407. 46. cikk.

³² Konzuli irányelv 2. fejezet és a 2019/997 irányelv 4. cikk. Az együttműködésről l. CSATLÓS Erzsébet: Konzuli hatósági együttműködések az Európai Unió égisze alatt. *Eljárásjogi Szemle*, 2017/2. 22–29.

³³ CSATLÓS Erzsébet: A konzuli védelem európai közigazgatási szervezete. *Pro Futuro – A jövő nemzedékek joga*, 2018/1. 49–65.

1.3.2. Az EU külügyi igazgatása

Az EU érdekeit külföldön a közel 150 államba akkreditált,³⁴ klasszikus diplomáciai képviseletek jellemzőivel nem bíró, a brüsszeli székhelyű Európai Külügyi Szolgálat szervezetébe tartozó küldöttségek képviselik. Élükön a küldöttségvezető áll, aki az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjétől – aki egyben a Bizottság egyik alelnöke, illetve a Külügyek Tanácsának állandó elnöke – és a Bizottságtól is kaphat utasításokat. Az EU küldöttségei és a tagállamok külképviseletei a harmadik országokban és a nemzetközi szervezetekben együttműködnek egymással.³⁵ A konzuli védelem nyújtásának körében a tagállami külképviseleteket az EU küldöttségei segítik, de ezek önállóan konzuli feladatokat és hatósági jogkört nem gyakorolhatnak. A küldöttségek a jelenlegi szabályozás alapján nem alternatívái a tagállami külképviseleti szervezeteknek, azonban vannak elgondolások erre nézve, elsősorban pénzügyi és kapacitásracionalizációs okokból.³⁶

2. A külügyi igazgatási feladatok: a diplomácia és a konzuli igazgatás

A külügyi igazgatás két klasszikus területe egyrészt összefonódik, másrészt élesen kettéválik. Mindkettő eredete az államiság megjelenése előtti időkre vezethető vissza, de míg a diplomácia elsősorban a politikai kapcsolatok világát jelentette, addig a konzuli tisztség a kereskedelmi érdekek megóvása végett jött létre, napjainkban pedig – többek között – a közigazgatás külföldre érő karjaként biztosít szolgáltatást és hatósági ügyintézt.

2.1. A diplomácia

A diplomácia szó eredete a görög *diplun* (összehajt) szó, ami a Római Birodalom fémlemezre pecsételt iratát, majd azokat a kiváltságleveleket is jelentette, amellyel a birtokosa idegen földön azt igazolta, hogy a kiállító oltalma kíséri őt, ezért engedjék szabadon útjára. Ezen okmányokkal végzett tevékenység elnevezése volt a *res diplomatica*.³⁷

³⁴ EU in the World. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/geo_en (letöltve: 2020. 04. 15.).

³⁵ EUMSZ 32. cikk.

³⁶ Míg a konzuli irányelv a tagállamokat kötelezi, hogy harmadik államokkal való kapcsolataikban biztosítsák az uniós polgárok konzuli védelmének lehetőségét [I. Konzuli irányelv, preambulum (6)], addig a Tanács 2019/997/EU irányelvének cikke a tagállamok helyett például már a küldöttségek feladatává teszi, hogy az új típusú ideiglenes úti okmány (EU ETD) kapcsán értesítsék az adott harmadik országok illetékes hatóságait az EU ETD használatával kapcsolatos részletekről, és átadják a nyomtatvány és a bélyeg mintapéldányát.

³⁷ KINCSES i. m. (6. lj.) 21.

Az újkorban, máig érvényes meghatározás szerint, a diplomácia klasszikus értelemben véve elsősorban államok – másodsorban államok és a nemzetközi jog egyéb alanyai – közötti kapcsolatok szervezése, menedzselése.³⁸ Az államok szemszögéből ez a külpolitika kialakításában, formálásában és vitélben ölt testet. Az erre vonatkozó szokások gyökerei a vesztfíliai békeszerződésig nyúlnak vissza,³⁹ és békés eszközökben, formális-informális levelezésben, tárgyalási technikában, lobbitevékenységben öltenek testet.⁴⁰ A legtágabb értelemben a diplomácia felölel minden szervet és tevékenységet, amely nemzetközi elemet tartalmaz, a tevékenység zavartalanságát pedig a diplomaták immunitása és kiváltságai biztosítják.⁴¹

A diplomáciai képviselőt⁴² feladata az, hogy képviselje a küldő államot a fogadó államban; tárgyaljon a nevében, tájékozódjon minden megengedett módon a fogadó államban levő viszonyokról és fejleményekről, és ezekről jelentést tegyen a küldő államnak annak érdekében, hogy előmozdítsa a baráti együttműködést, valamint fejlessze a gazdasági, kulturális és tudományos kapcsolataikat.⁴³

A diplomáciai képviselők állandó, intézményesült formája a XV. században kezdett kialakulni, de a követküldés, az *ad hoc* missziók alkalmazása már az ókorban is bevett gyakorlat volt.⁴⁴ Jelenleg a helyzet fordított: a kiépült külképviseleti rendszer a megszokott.

Az államok közötti diplomáciai kapcsolat kölcsönös megegyezéssel a nemzetközi közjog szabályai szerint létesül és áll fent. Ez ellenkező utalás hiányában magában foglalja a konzuli kapcsolatok felvételét is, a diplomáciai kapcsolatok megszakadása azonban nem vonja maga után *ipso facto* a konzuli kapcsolatok megszakadását is.⁴⁵ Előfordul az is, hogy egy államot idegen állam területén – praktikum okán – egy másik állam képvisel, ami az érintett 3 állam megegyezésén alapuló gyakorlat, de ismert olyan megoldás is, hogy a külképviselet vezetőjét egy vagy több más államba is akkreditálják.⁴⁶

³⁸ APÁTHY István: *Tételes európai nemzetközi jog*. Budapest, Franklin Társulat, 1888. 337.

³⁹ KISS István: *Európai nemzetközi jog*. Eger, Érsek-Líceumi Kö- és Könyvnyomda, 1876. 150–151.

⁴⁰ BARSTON, R. P.: *Modern Diplomacy*. New York, Routledge, 2014. 1.; RANA, Kishan S.: *21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide*. New York, Continuum, 2011. 13. A különböző jelentéstartalmakat I. SILVA, G. E. do Nascimento e: *Diplomacy*. In: BERNHARDT, Rudolf (szerk.): *Encyclopedia of Public International Law. Instalment 1*. Amsterdam, North-Holland, 1981. 78–82.

⁴¹ FRANK Tímea – SÜLYÖK Gábor: *A diplomáciai és a konzuli kapcsolatok joga*. Budapest, Rejtjel, 2002. 17.; I. BDE 22–41. cikk; BKE II. fejezet.

⁴² A diplomáciai képviselő tagjai a képviselő vezetője (pl. nagykövet, követ, ügyvivő) és a képviselő személyzetének tagjai: a diplomáciai rangban lévő diplomáciai személyzet, az igazgatási és műszaki, valamint kiegészítő személyzetének tagjai. BDE 14. cikk.

⁴³ BDE 1. cikk, vö. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény (a továbbiakban: 2005. évi L. tv.) 6. § (2) bekezdés b) pont.

⁴⁴ PRANDLER i. m. (1. lj.) 17.

⁴⁵ BKE 2. cikk; BDE 2. cikk.

⁴⁶ BDE 5. cikk 2. bekezdés, 6. cikk; BKE 8. cikk, példát I. BECÁNICS Adrienn: Konzuli kapcsolatok. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovat szerkesztő: SÜLYÖK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/konzuli-kapcsolatok> (letöltve: 2020. 04. 15.) [36]–[39].

2.2. A konzuli igazgatás

2.2.1. A konzuli funkció kialakulása

A konzuli intézmény előfutára a görög és római városállamok korában jelent meg, majd jelentőségüket a kora középkor itáliai városállamaiban és a keleti területeken mozgó kereskedelmi kapcsolatokban is megőrizték. A konzulok eredetileg ugyanis egy adott területen az idegen kereskedők egymás, valamint a helyiek közötti jogvitás ügyeinek megoldásával megbízott, igazságszolgáltatási feladattal felruházott, mindkét oldalról közbizalmat élvező személyek voltak.⁴⁷ Szükség volt rájuk, mert a kereskedelem vitathatatlan szükségessége és az idegenek kedvezőtlen jogi helyzete közötti ellentétet igyekeztek kiegyensúlyozni.⁴⁸ Kezdetben tehát nem állami tisztviselőkről volt szó, ez csak a XVIII–XIX. század fordulóján kezdett kialakulni, amikor maga az állam igyekezett a területéről származó kereskedők érdekében a konzuli jogi helyzetét a fogadó állammal államközi megállapodásokkal biztosítani. A legszélesebb körű konzuli jogosítványokat, a bíraskodás jogát a szuverenitáskonceptió erősödése miatt a keresztény államokban nem volt szükséges fenntartani, ellenben a nem keresztény keleti világ államaiban egészen az első világháború kitöréséig jelen volt a konzuli bíraskodás intézménye. Ezt követően, az államok jogi egyenlőségére épülő világrendben már nem volt helye. Közben egyre elterjedtebbé vált az államok személyi szuverenitása okán a honpolgárok és az államuk közötti kapcsolat tiszteletben tartása és ezzel összefüggésben a konzulok útján gyakorolt ortalom, míg a klasszikus kereskedelmi funkciókat sok esetben erre szakosodott szervek kezdték átvenni.⁴⁹

Magyarországon a rendszerváltozás küszöbén jelent meg először jogként, hogy a magyar állampolgár külföldi tartózkodása alatt a Magyar Népköztársaság külképviseleti szerveinek védelmét élvezheti.⁵⁰ Alapjoggá az 1989-es Alkotmány-módosítás emelte;⁵¹ ezt a státuszát az Alaptörvény is megőrizte.⁵² A magyar állampolgárok és jogi személyek érdekeinek külföldön történő érvényre juttatása és védelme céljából, az államok közötti konzuli kapcsolatokat szabályozó nemzetközi szerződésekkel és szokásjogi szabályokkal összhangban 2001. július 3-án hirdették ki a konzuli védelemről szóló 2001. évi XLVI. törvényt (a továbbiakban: Konztv.), és nem sokkal később a konzuli védelem

⁴⁷ HARGITAI József: A konzuli intézmény és a konzuli kapcsolatok jogának története. *Jogtudományi Közlöny*, 1999/9. 370.

⁴⁸ GHERARI, Habib: L'institution consulaire entre tradition et modernité. In: *La protection consulaire. Journée d'étude de Lyon*. Párizs, Pedone, 2006. 13.

⁴⁹ GRESZNÁRYK i. m. (18. lj.) 32–33.

⁵⁰ Magyarországon a külföldre utazásról és az útlevelelrl szóló 1987. évi 25. törvényerejű rendelet 2. § (3) bekezdés; HALÁSZ Iván – SCHWEITZER Gábor: 69. cikk [Állampolgárság]. In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II.* Budapest, Századvég, 2009. 2461–2462.

⁵¹ Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény 69. § (3) bekezdés.

⁵² Alaptörvény XXVII. cikk (2) bekezdés.

részletes szabályairól szóló 17/2001. (XI. 15.) KüM rendeletet, továbbá e jogszabályok előtt visszakerült már a jogrendszerbe a tiszteletbeli konzuli tisztség szabályozása is.⁵³

Konzuli képviselő letételeéhez minden esetben szükséges a fogadó állam beleegyezése,⁵⁴ és arról, hogy ott milyen feladatokat végezhet a konzuli tisztségviselő, mindig a küldő és a fogadó állam közötti konzuli szerződés szól; a BKE csak a tipikus, szokásosan elismert konzuli feladatokat nevesíti.⁵⁵ Emiatt a konzuli feladatokat csak példálózva és általában véve tudjuk számba venni, mert előfordulhat, hogy ugyanannak az államnak a konzuli tisztségviselője egyik állam területén megtehet valamit, míg egy másik államban akkreditált konzul ott nem rendelkezik ilyen hatáskörrel. A konzuli tisztségviselő ugyanis köteles nemcsak a küldő, hanem a fogadó állam belső jogi szabályait is tiszteletben tartani, és joghatósága csak meghatározott területen (konzuli kerület) van.⁵⁶ Ezt a keretet toltheti meg a küldő állam a konzuli tisztségviselő számára feladat- és hatáskörrel, amelynek normatív oldalát összefoglalóan konzuli jognak nevezzük.

2.2.2. A konzuli feladatok

Magyarország hivatásos konzuli tisztségviselőinek – a nemzetközi gyakorlat szerint is – tipikus feladatait leginkább a Konztv. részletezi, előtérbe helyezve ezzel a konzuli védelem ellátásának szerepét. Emellett ágazati szabályozás épít a konzuli hatóság *in situ* előnyeire, amikor például vízumhatósági feladatkört telepít rá, ahogy az egyes határon túli elemet tartalmazó jogviszonyt szabályozó nemzetközi szerződések is: a polgári, családjogi, büntügyi, jogsegély- és kiadatási egyezmények ilyenek.⁵⁷

A konzuli tisztségviselő önállóan, saját feladat- és hatáskörébe tartozó ügyekben, valamint közvetítő hatóságként jár el, illetve egyes hatósági ügyek esetében szorosan együttműködik a hazai külföldi hatóságokkal. Elsősorban a magyar állampolgárok és jogi személyek ügyében jár el, nemzetközi megállapodás alapján azonban más államok állampolgárai, illetve az uniós polgárok egyenlő elbánás szerinti konzuli védelmét köteles biztosítani.⁵⁸ Közvetítő hatóságként különböző hatósági ügyekre vonatkozó kérelmek átvételére illetékes, de az érdemi eljárást az egyébként hatáskörrel és illetékességgel rendelkező, Magyarországon működő hatóság végzi. Az együttműködés tárgya az egyszerű adatkezeléstől az érdemi döntéshozatali előfeltételek megteremtéséig is terjedhet.⁵⁹

⁵³ A tiszteletbeli konzulok küldéséről és fogadásáról szóló 2/1995. (III. 24.) KüM rendelet (a továbbiakban: Tbk. rendelet).

⁵⁴ BKE 4. cikk.

⁵⁵ BKE 5. cikk.

⁵⁶ BKE 1. cikk 1. bekezdés a) pont.

⁵⁷ GRESZNÁRYK i. m. (18. lj.) 35–36.

⁵⁸ L. CSATLÓS ERZSÉBET: Az EU hatása a konzuli igazgatásra. *Közjogi Szemle*, 2017/1. 25–35.

⁵⁹ Vízumkérelem kapcsán például van, hogy az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ véleményét kérheti, míg van olyan eset, amikor a külpolitikáért felelős miniszter hozzájárulása a vízumkiadás érvényességi kelléke. L. A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet 9. §, 15. § (1) bekezdés, 21. § (2) bekezdés.

Emellett különbséget tehetünk a feladatok között aszerint, hogy hatósági jogkörben, azaz egyedi ügyekben, jogviszony-alakító döntésekben manifesztálódnak, vagy egyéb közigazgatási cselekményeknek minősülnek. Erre a legjobb példa a konzuli védelem körében ellátott feladatok sokszínűsége. Közös a konzuli hatósági ügyekben, hogy általában kérelemre induló eljárások, és jellemzően jogosító, illetve deklaratív érdemi döntéssel zárulnak. Sajátosság továbbá a szolgáltatási jellegű tevékenység,⁶⁰ és az is, hogy a konzuli védelmi tárgyú közigazgatási hatósági ügyekben a fellebbezés elbírálására a külügyekért felelős miniszter jogosult.⁶¹

A konzuli védelem azt az esetet takarja, amikor az állam külföldön a saját – ritkábban más ország⁶² – állampolgárainak biztosít segítséget kiszolgáltatott élethelyzetekben.⁶³ A magyar konzuli tisztviselő ilyen körben a következő hatósági ügyekben jár el: a hazatéréshez az elveszett, ellopott, megrongálódott, megsemmisült vagy lejárat folytán érvényét veszített úti okmány helyett újat állít ki; az uniós polgár számára ugyanezen célból ideiglenes úti okmányt állíthat ki; hazatérési kölcsönt nyújthat, illetve legfeljebb 20 EUR összeghatárig vissza nem térítendő támogatást adhat; halottszállítási engedélyt állít ki; konzuli letétet biztosít; illetve a konzuli védelem ellátása érdekében hatósági bizonyítványt állíthat ki.⁶⁴ Érdekvédelmi körben tanácsadást és segítségnyújtást biztosít többek között a hazatérés segítése; baleset vagy bűncselekmény áldozatává válás során; sürgős kórházi ellátás esetén például egy külföldön történt balesetkor; katasztrófa, háború vagy fegyveres összeütközés bekövetkeztekor, külföldi halálesetnél, személyes szabadságukban külföldön korlátozott magyar állampolgárok védelme szükségességekor, valamint kiskorú vagy cselekvőképességében korlátozott magyar állampolgár, továbbá ügyeinek vitelében akadályozott személy érdekei védelme okán.⁶⁵

A konzuli feladatok ellátásának szerves eleme a kulturális és baráti kapcsolatok ápolása és megtartása⁶⁶ és a potenciális konfliktusok megelőzése végett a konzul a fogadó állam – elsősorban a külföldieket érintő – jogi szabályainak és egyéb körülményeinek változásáról folyamatosan tájékozódik, és megosztja tapasztalatait. Például biztonsági szempontból rangsorolja az utazók számára nem ajánlott területeket, illetve hasonló hasznos információkat oszt meg.⁶⁷

⁶⁰ CSATLÓS Erzsébet: Az általános konzuli hatósági együttműködések elméleti kérdései. *Eljárásjogi Szemle*, 2017/1. 36.

⁶¹ Konztv. 19. § (7) bekezdés.

⁶² L. EUMSZ 23. cikk vö. BKE 8. cikk.

⁶³ CSATLÓS Erzsébet: *A konzuli védelem európai közigazgatása. Az együttműködések szervezeti és eljárásjoga az uniós polgár konzuli védelemhez való jogának tükrében*. Szeged, Iurisperitus, 2019. 81.

⁶⁴ Konztv. 19. § (3)–(4) bekezdés.

⁶⁵ Konztv. 4–13. §.

⁶⁶ Vö. BKE 5. cikk b)–c) pont.

⁶⁷ Konztv. 4. §; vö. az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatás együttesre vonatkozó szerződésekről szóló 472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet. A tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban l. Konzuli tájékoztatás. <https://konzuliszolgalat.kormany.hu/index> (letöltve: 2020. 04. 15.).

Tipikus önálló konzuli feladat- és hatáskört jelent a külföldi bíróság, közigazgatási szerv, közjegyző vagy közhitelességgel felruházott más személy által hitelesített magánokirat magyarországi felhasználása céljából való felülhitelesítése. Abban az esetben, ha a fogadó állam hatóságának, illetve az előbb említett más szervének aláírás- és bélyegzőmintájával rendelkezik az okirat, ezzel az aktussal a hivatásos konzuli tisztviselő az okirat valóságát és az okirat ebbéli minőségét tanúsítja.⁶⁸ Ezenkívül az erre kifejezetten felhatalmazott konzuli tisztviselők közjegyzői feladatot is végeznek: jogi jelentőségű tényekről, illetve a másolat eredetiségéről, aláírás és kézjegy valóságáról, magyar állampolgár életben létéről, valamint a fordítás helyességéről – ideértve az általa készített hiteles fordítást is – tanúsítványt állíthatnak ki, amely közokirat.⁶⁹

A leggyakoribb, konzuli védelem körén kívül eső feladat azonban talán a harmadik országbeli beutazók számára a konzuli tisztviselő vízumhatósági eljárása. Az e tárgyban hozott döntés ellen a fellebbezést a konzuli tisztviselőnél lehet benyújtani, amit továbbítást követően a külpolitikáért felelős miniszter bírál el.⁷⁰

2.2.3. A konzuli díj

A konzuli szolgáltatásokért konzuli díjat – a vízumeljárásért vízumdíjat – kell fizetni, a konzuli (hazatérési) kölcsönt pedig visszafizetési kötelezettség terheli (adók módjára behajtandó köztartozásnak minősül).⁷¹ Az egyes szolgáltatások konzuli díját a konzuli költségekről szóló 5/2010. (XII. 31.) KÜM rendelet melléklete állapítja meg, a díjszabásban pedig szerepet játszik, hogy Magyarországgal szomszédos államban, nem szomszédos, de európai, vagy Európán kívüli országban merül fel az eljárás költsége, amelyet külföldön euróban kell megfizetni, a felmerülés helyének pénznemében csak különös esetben, miniszteri engedéllyel lehet teljesíteni.⁷²

2.2.4. A tiszteletbeli konzul feladata

A tiszteletbeli konzuli tisztviselő hatósági jogkört nem gyakorolhat, főként a konzuli tisztviselő munkáját segíti ott, ahol az nincs jelen: általános, kereskedelmi, gazdasági, idegenforgalmi, kulturális és tudományos kapcsolatok fejlesztését, valamint egyéb érdekvédelmi feladatot végezhet, felhatalmazás alapján tanúsítványt állathat ki,⁷³ továbbá a közreműködő hatósághoz hasonló feladatkörében biztosít kérelemtovábbítást.⁷⁴

⁶⁸ Konztv. 15. §.

⁶⁹ Konztv. 14. §.

⁷⁰ A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet, 1. § e) pont, 16. §, 20A. §.

⁷¹ Konztv. 5. § (3) bekezdés.

⁷² A konzuli költségekről szóló 5/2010. (XII. 31.) KÜM rendelet 18. §.

⁷³ Konztv. 14. § (1), (6) bekezdés.

⁷⁴ Tbk. rendelet 9. § a) és d)–h) pontok.

A magyar szabályozás szerint a tiszteletbeli konzul a rábízott feladatokat saját költségén végzi, amelyet az általa beszedett konzuli díjból fedez, illetőleg – szükség esetén – még a kinevezése előtt szerződésben állapodik meg a működésének anyagi-pénzügyi feltételeiről.⁷⁵

3. A külügyi igazgatás szervezeti váza

A külpolitika megvalósítását államon belüli és államon kívüli szervek végzik, amelyek közül kiemelt, de nem kizárólagos szereplő a Kormány. Az alapvető feladat- és hatásköri szabályokat az Alaptörvény fekteti le.

3.1. Az Országgyűlés

A legfőbb népképviselői szerv kétharmados többséggel határoz a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről,⁷⁶ továbbá felhatalmazást ad a feladat- és hatáskörébe tartozó⁷⁷ nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére.⁷⁸ A nemzetközi jog a belső jogot megelőzi, ennek jogalkalmazási problémáit az Alkotmánybíróság hivatott azzal kiküszöbölni, hogy a kötelező hatály elismerése előtt vizsgálja a nemzetközi szerződések alkotmányosságát, majd a belső jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközésének kérdését.⁷⁹

3.2. A köztársasági elnök

Az országot a köztársasági elnök képviseli, és ennek körében gyakorolja a követküldés és -fogadás jogát: a Magyar Állam nevében fogadja más államok követeit, nagyköveteit, míg idegen államokba küldött, a Magyar Államot képviselő személyekre delegálja a képviselői jogkörét.⁸⁰ Ennek keretén belül bármely állammal és nemzetközi szervezettel meghatalmazási okirat nélkül is jogosult nemzetközi szerződés létrehozására, a végleges szöveg megállapítására, valamint a szerződés kötelező hatályának elismerésével összefüggő cselekmények elvégzésére.⁸¹ A nemzetközi szerződés kötelező hatályát az Országgyűlés felhatalmazása alapján ismerheti el.⁸²

⁷⁵ Tbk. rendelet 11. §

⁷⁶ Alaptörvény 1. cikk (2) bekezdés *h*) pont vö. 8. cikk (3) bekezdés *h*) pont; 48. cikk (2) bekezdés.

⁷⁷ 2005. évi L. tv. 7. § (3) bekezdés.

⁷⁸ Alaptörvény 1. cikk (2) bekezdés *d*) pont, vö. E) cikk (4) bekezdés.

⁷⁹ Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 23. § (4) bekezdés.

⁸⁰ Alaptörvény 9. cikk (3) bekezdés *a*) pont.

⁸¹ 2005. évi L. tv. 6. § (2) bekezdés *a*) pont.

⁸² Alaptörvény 9. § (4) bekezdés *a*) pont.

3.3. A Kormány és tagjai

A Kormány a végrehajtó hatalom általános szerve, amelynek feladat- és hatásköre kiterjed mindenre, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat- és hatáskörébe.⁸³ A Kormány általános politikáját a miniszterelnök határozza meg, ennek keretén belül kerül sor a külpolitika általános irányvonalának lefektetésére is. Ennek körében a köztársasági elnökhöz hasonlóan jogosult meghatalmazási okirat nélkül is nemzetközi szerződéskötési eljárásban részt venni, kötelező hatályt elismerni. Ezzel a jogkörrel rajta kívül a Kormány tagjai közül csak a külügyekért felelős miniszter (jelenleg: külgazdasági és külügyminiszter – KKM) bír.⁸⁴ A KKM lemagasabb szintű ágazatirányítóként ezenfelül felelős a külügyi igazgatás körébe eső jogszabályok előkészítéséért, továbbá – többek között – az alábbi területekért:

- a) A külpolitika és államközi kapcsolatok ápolása terén: a kül-, biztonság- és védelempolitikáért, valamint a külpolitika koordinálásáért és az elemzőtevékenységekért; a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárás koordinációjáért; a nemzetközi jogon alapuló viszonyosság megállapításáért, valamint egyes jogsegélyügyekért, e tekintetben állást foglal a nemzetközi viszonyosság fennállásának kérdésében; nemzetközi fejlesztési együttműködésért, illetve a kormányzati nemzetközi humanitárius segítségnyújtás koordinációjáért;
- b) a külképviseleti munkával összefüggésben: felelős Magyarországnak a külkapcsolatokban és a nemzetközi szervezetekben való képviseletéért, a konzuli szolgálat irányításáért; a diplomáciai protokollért, valamint a külföldi államfők és kormányfők fogadásáért; és a különböző típusú külügyi tevékenység ellátásához szükséges ismeretek megszerzéséhez a megfelelő képzési rendszerért;
- c) a kultúrdiplomácia körében: a Kormány feladatkörében érintett tagjával együttműködve a kulturális és tudománydiplomáciai tevékenység irányításáért, illetve a Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram működtetéséért;
- d) a migrációval kapcsolatban: a nemzetközi álláspont koordinálásáért, a külföldre utazással és a külföldiek beutazásával kapcsolatos egyes feladatok ellátásáért.⁸⁵

Az egyéb ágazatokért felelős miniszterek leginkább a hozzájuk tartozó szaktárca kapcsán felelősek a Kormány nemzetközi szintén való képviseletéért, a külpolitikai döntések – ideértve a nemzetközi szerződések megkötésének – előkészítéséért, majd pedig azok belső jogi végrehajtásával összefüggő ágazatirányítási feladatokért.⁸⁶

Speciális kategóriát jelent az európai uniós ügyek kormányzati koordinációja, amely az igazságügyi miniszter (IM) feladat- és hatáskörébe tartozik, az Európa Tanács égisze alatti egyes tárgykörökkel összefüggő teendőkkel együtt.⁸⁷

⁸³ Alaptörvény 15. § (1) bekezdés.

⁸⁴ 2005. évi L. tv. 6. § (2) bekezdés a) pont.

⁸⁵ A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Statútumrendelet) 141. §.

⁸⁶ Statútumrendelet 39. § (2) bekezdés e)–g) pontok; 2005. évi L. tv. 2. § e) pont és 4. § (1) bekezdés.

⁸⁷ Statútumrendelet 109. § 5. pont; 112. § (9) bekezdés d) pont.

A Kormány külpolitikai síkon sem gyakorol korlátlan hatalmat; a miniszterelnök vezetésével testületként működik, és ekként felelős az Országgyűlésnek.⁸⁸

4. A külügyminisztérium és a külképviseletek

A külügyi igazgatás legfőbb munkaszervét és személyi állományát a speciális jellemzők okán érdemes külön cím alatt tárgyalni.

4.1. A külügyminisztérium speciális szervezete

A külügyekért felelős miniszter munkaszerve minisztériumi formában⁸⁹ a Kormány irányítása alatt álló különös hatáskörű központi kormányzati igazgatási szerv.⁹⁰ Eltérően a többi minisztériumtól, szervezetiileg két részre osztható: a központot jelentő belöldi szervezeti egységből és a külföldön működő külképviseletek köréből.

A minisztérium önálló belöldi szervezeti egységei az általános nemzetközi kapcsolatok fenntartásával foglalkozó főosztály (területi főosztály), a nemzetközi kapcsolatok valamely szakmai részterületével foglalkozó főosztály (szakmai főosztály), valamint a minisztérium működési feltételeinek biztosításával, szervezésével és összehangolásával foglalkozó főosztály (funkcionális főosztály).⁹¹

A külképviseletek más állam területén működő önálló minisztériumi szervezeti egységek. Jogállásukat, feladat- és hatáskörüket általános jelleggel a nemzetközi jog, valamint Magyarország és az érintett állam (fogadó állam) között hatályos nemzetközi szerződések, továbbá a magyar jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök határozzák meg úgy, hogy a külképviseletek működése nem sértheti a fogadó állam jogrendjét.⁹² A külkapcsolati szervek esetében a küldő állam szemszögéből nézve egyfajta extraterritoriális joghatóságról van szó, míg a fogadó állam részéről – bizonyos értelemben – a saját területén létesített, egyfajta enkláve jön létre. A külügyi igazgatás államon belüli szervezetrendszere azonos, de az államon kívüli feladatából adódóan más: a konzuli képviselet a diplomáciai képviselettel ellentétben nemcsak a fogadó ál-

⁸⁸ Alaptörvény 15. cikk; a Kormány ügyrendjéről szóló 1144/2010. (VII. 7.) Korm. határozat I.1. pontja; vö. Alaptörvény 21. cikk és 7. cikk (2) bekezdés.

⁸⁹ A külügyekért felelős miniszter minisztériuma általában a külügyminisztérium nevet viseli; a 2018–2022-es kormányzati ciklusban Külgazdasági és Külügyminisztérium. Magyarország minisztériumainak felsorolásáról, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi V. törvény 1. § g) pont.

⁹⁰ A kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Kit.) 19. § (1) bekezdés.

⁹¹ A Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 4/2019. (III. 13.) KKM utasítás (a továbbiakban: KKM SZMSZ) 2. § (1) bekezdés.

⁹² KKM SZMSZ melléklet 1. § (4) bekezdés b) pont, 95. § (3) bekezdés.

lam központi szerveivel, annak Kormányával működik együtt, hanem azokkal a helyi szervekkel, amelyekkel a küldő állam állampolgárai a különböző ügyeikkel összefüggésben kapcsolatba kerülnek. Ennek megfelelően a diplomáciai képviselő általában a fogadó állam fővárosában van, míg a konzuli képviselő a fogadó állam beleegyezésével akár több városban is fenntarthat hivatalokat.⁹³ Ha a küldő államnak a fogadó államban diplomáciai és konzuli képviselője is van, akkor a hatáskörök világosan megoszlanak. Vannak esetek, hogy a konzuli feladatokat is a diplomáciai képviselő erre felhatalmazott tisztviselője látja el, fordítva viszont nem jellemző, de elvileg lehetséges.⁹⁴

4.2. A külképviseletek fajtái

A jelenkorban a külképviseletek általában az alábbi formákban jelennek meg: a diplomáciai és a konzuli, a nemzetközi szervezetek melletti állandó, valamint a kereskedelmi képviselő és a külföldi kulturális intézetek.⁹⁵ Ezeken kívül is ismer azonban a gyakorlat az állami működéshez lazábban kötődő formákat.

4.2.1. Az alapformák

A diplomáciai képviselő a diplomáciai tevékenységet végző, az államoknak más államokhoz, illetve nemzetközi intézményekhez akkreditált állandó képviselője, azok személyzete, illetve a küldő állam képviselőjében más államok felé kétoldalú keretekben vagy nemzetközi találkozókon eljáró személyek elnevezése.⁹⁶ Főszabály szerint csak kivételes esetben végezhet konzuli feladatot.⁹⁷

A konzuli képviselő a konzuli feladatokat végző, az államoknak más államok területén működő szerve. Amennyiben a fogadó államban diplomáciai képviselő is működik, a konzuli tevékenység a diplomáciai képviselő vezetőjének felügyelete alatt áll. Jellemzően a fővárosban (főkonzulátus), a diplomáciai képviselővel együtt kap helyet, de szükség szerint akár a fogadó állam több városában is létesíthető konzulátus, alkonzulátus vagy konzuli ügynökség. Ha a fogadó államban nincs az államnak diplo-

⁹³ L. GRESZNÁRYK i. m. (18. lj.) 36.

⁹⁴ BKE 17. cikk; USTOR i. m. (10. lj.) 121–122.

⁹⁵ Ezt a hatályos magyar szabályozás is tükrözi: KKM SZMSZ melléklet 1. § (4) bekezdés b) pont. A jelenlegi magyar külképviseletek fajtáiról, valamint a rájuk vonatkozó alapvető információkról, elérhetőségekről a Külgazdasági és Külügyminisztérium Külképviseletek című oldalán (<https://www.kormany.hu/hu/kulgzazdasagi-es-kulugyminisztérium/kulkepviseletek>) lehet tájékozódni.

⁹⁶ MARTONYI János et al.: *Diplomáciai Lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve*. Budapest, Éghajlat, 2018. 71.

⁹⁷ BDE 3. cikk 2. bekezdés, BKE 70. cikk.

máciai képvisellete, a konzuli tisztviselő – a fogadó állam beleegyezésével és anélkül, hogy ez konzuli minőségét érintené – megbízható diplomáciai feladatok végzésével. A fogadó állam értesítése után a konzuli tisztviselő megbízható azzal, hogy a küldő államot bármely nemzetközi szervezetnél képviselje.⁹⁸

A kereskedelmi képviselet, hivatal és iroda kifejezetten külkereskedelmi feladatokkal megbízott szervezeti egység.⁹⁹

Az állam érdekeinek képviselését a diplomáciai képviselet vezetője vagy a képviselet diplomáciai személyzetének tagja helyett kifejezetten erre szakosított, nemzetközi szervezet mellett működő állandó képviselet is elláthatja. Magyar állandó képviselet működik például az Európa Tanács mellett Strasbourgban, az Európai Unió mellett működő brüsszeli Állandó Képviselet (EU ÁK), az OECD mellett Párizsban, a NATO mellett Brüsszelben és az ENSZ szakosított intézményei mellett több helyen.¹⁰⁰

A külképviselet részeként – a Kormány erre irányuló külön döntése esetén – külföldi magyar kulturális intézet vagy kulturális szolgálat működhet. Az intézetvezető és az intézet tartós külszolgálatra kihelyezett kormánytisztviselői a külképviselet diplomáciai vagy hivatásos konzuli személyzetének tagjai. Az intézetvezető szakmai tevékenysége keretein belül önállóan jár el, és önállóan gazdálkodik a szakmai feladatai ellátásához szükséges mértékben, a külképviselet költségvetésén belül biztosított keret terhére.¹⁰¹ Ilyen intézményként működnek a Collegium Hungaricumok például Bécsben, Rómában, Berlinben, de más államok esetében ismert példa lehet a spanyol Cervantes Intézet, a francia Alliance Française, a kínai Konfucius Intézet vagy a német Goethe Intézet.¹⁰²

4.2.2. Speciális külképviseleti formák

Szolgáltató jellegű közigazgatási tevékenységet végez a külügyekért felelős miniszter által ezzel megbízott diplomáciai vagy konzuli képviselet vezetőjének irányítása alatt a tiszteletbeli konzul. Legfőbb feladata, hogy a megbízó állam és annak állampolgára érdekében segítse és kiegészítse a külképviselet munkáját ott, ahol az nincs elérhető közelségben, de ő maga nem közszolgálati tisztviselő, és nem is tartozik szervezetileg a konzuli képviselethez.

A konkrét, speciális kérdést letárgyaló vagy egy meghatározott feladatot megvalósító *ad hoc* jellegű állami delegációkat nevezzük misszionoknak vagy küldöttségnek. Küldetésük teljesítéséhez olykor át kell haladni a küldő és a fogadó államtól különböző harmadik államokon, ezért itt szükségképpen több állam érdekeit egyeztetve kell meg-

⁹⁸ BKE 1. cikk 1. bekezdés a) pont; 17. cikk.

⁹⁹ KKM SZMSZ melléklet, 1. § (4) bekezdés b) pont.

¹⁰⁰ CSATLÓS i. m. (63. lj.) 23.

¹⁰¹ KKM SZMSZ melléklet 103. § (2)–(3) bekezdés.

¹⁰² MARTONYI et al. i. m. (96. lj.) 490., 491–492., 510., 516., 520.

állapodni a misszió jogi helyzetéről, a joghatósági és immunitási kérdésekről. Ennek főként abban az esetben van jelentősége, ha katonai, illetve a béketeremtő misszióról van szó.¹⁰³

4.3. A külügyi igazgatás személyi állománya

A külügyi igazgatásban a külföldi elem minden vonatkozást áthat, így a közszolgálati jellemzők sem kivételek. Emiatt a személyi állomány jogi helyzetére nézve is fontos forrás a nemzetközi jog, továbbá a sajátos helyzetre tekintettel alkotta meg az Országgyűlés külképviseletek kormánytisztviselőire vonatkozóan a külképviseletekről és a tartós külszolgálatról szóló 2016. évi LXXIII. törvényt.¹⁰⁴

Tartós külszolgálatról akkor beszélünk, ha a kihelyező szervek – a KKM, illetve az EU ÁK esetében az IM – kormánytisztviselője¹⁰⁵ kihelyező okirat alapján a külképviseleten olyan határozott időre szóló speciális közszolgálatot teljesít, amely a közigazgatás általános munkafeltételeitől eltérő, a diplomáciai tevékenység nemzetközi gyakorlának és normáinak megfelelő körülmények és feltételek között végzett tevékenységre irányul, és amelynek időtartama 90 napnál hosszabb; főszabály szerint 4 év.¹⁰⁶ Az ehhez szükséges felkészítés, szakmai irányítás, illetve a szakdiplomata és a szaktárca közötti kapcsolattartás részletes szabályait a Kormány rendeletben szabályozza.¹⁰⁷

4.3.1. A diplomata

Diplomatának nevezzük azokat a diplomáciai rangot viselő kormánytisztviselőket, akik a külpolitikáért felelős miniszter vagy az európai uniós ügyek koordinációjáért felelős miniszter feladat- és hatáskörébe tartozó feladatokat belföldön a kihelyező szervnél vagy Magyarország külképviseletén végzik. A diplomata álláshelyek betöltése fő szabály szerint – KKM rendeletben meghatározottak szerinti – pályázat, illetve kivételesen külpolitikai szempontok alapján, hivatali érdekből, a kihelyező szerv vezetője általi kijelölés útján történik.¹⁰⁸

¹⁰³ CSATLÓS i. m. (63. lj.) 23–24.

¹⁰⁴ A külképviseletekről és a tartós külszolgálatról szóló 2016. évi LXXIII. törvényben (a továbbiakban: 2016: LXXIII. tv.) nem szabályozott kérdésekre a Kit. rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni, 1. § (3) bekezdés.

¹⁰⁵ 2016: LXXIII. tv. 2. § 4. és 11. pont.

¹⁰⁶ 2016: LXXIII. tv. 2. § 18. pont, 17. §.

¹⁰⁷ 2016: LXXIII. tv. 11. § (7) bekezdés alapján: a tartós külszolgálatához kapcsolódó felkészítésről szóló 238/2017. (VIII. 18.) Korm. rendelet.

¹⁰⁸ 2016: LXXIII. tv. 2. § 4. pont, 10. § és indokolása.

A külpolitikáért felelős miniszter a diplomáciai vagy hivatásos konzuli feladatokat ellátó kormánytisztviselőnek legkésőbb a tartós külszolgálatának megkezdése előtt diplomáciai rangot adományoz. A rang előléptetés vagy kinevezés révén szerzett, sorrendet meghatározó fokozat, rendfokozat: a fizetési osztálynak, a hivatali beosztásnak megfelelő szolgálati fokozat.¹⁰⁹ A diplomáciai rangok adományozásának általános, törvényben meghatározott feltétele a felsőfokú iskolai végzettség, legalább „megfelelt” eredménnyel letett külügyi szakmai vizsga, egy felsőfokú és egy középfokú nyelvvizsga azzal, hogy az egyiknek angol nyelvből kell lennie.¹¹⁰ Az általános feltételek mellett az egyes diplomáciai rangok, és ezenfelül a hivatásos konzuli rangok megszerzésének további feltételei vannak.¹¹¹

4.3.2. A külképviselet tagjai

A külképviselet tagjai általában a küldő állam állampolgárai, annak tartós külszolgálati jogviszonyban dolgozó kormánytisztviselői (kihelyezettek): a külképviselet vezetője, a diplomáciai és hivatásos konzuli személyzet, a szakdiplomáciai személyzet, valamint az adminisztratív és technikai személyzet. Külön kategóriát képez, de tagja a külképviseletnek a kihelyezettek olyan házastársa, akiket a külképviselet adminisztratív-technikai munkára foglalkoztat. Emellett a külképviseletnek lehetősége van a funkcionális működtetéshez további munkavállalót alkalmazni a fogadó államban állandó lakóhellyel rendelkező munkavállalásra jogosultak köréből. Ez utóbbi két személyi kör nem kormánytisztviselőkből, hanem munkaszerződéssel foglalkoztatottakból áll.¹¹²

Hasonló, de mégis eltérő a konzuli személyzet: ennek tagja ágazati jogszabályok alapján a külképviseleten konzuli tevékenységet végző – adott esetben hivatásos konzuli ranggal is bíró – diplomata, a kormánytisztviselő, a külképviselet által foglalkoztatott munkavállaló, valamint a külképviselet által foglalkoztatott házastárs lehet.¹¹³ Magyarország konzuli tisztviselője a konzuli (és diplomáciai) képviseleten a miniszter megbízása alapján konzuli feladatot ellátó személy, aki lehet hivatásos konzuli tisztviselő és a tiszteletbeli konzuli tisztviselő is.¹¹⁴ A konzuli személyzet tagja csak a hivatásos konzuli tisztviselő lehet, a tisztség betöltéséhez pedig a klasszikus igazgatási-hatósági tevékenység okán külön szabályokat állapít meg a Konztv., ahogy a konzuli személyzet többi tagja részére is.

¹⁰⁹ SÁRINGER János: A diplomáciai rangok eredete és használata a középkortól napjainkig. *Külügyi Szemle*, 2016/1. 4.

¹¹⁰ 2016: LXXIII. tv. 14. § (2) bekezdés.

¹¹¹ L. a rangadományozás és ranghasználat részletes szabályairól szóló 6/2016. (X. 12.) KKM rendelet.

¹¹² 2016: LXXIII. tv. 4. §, 2. § 15–16. pont.

¹¹³ 2016: LXXIII. tv. 2. § 13. pont.

¹¹⁴ Konztv. 2. §.

Hivatásos konzuli tisztviselőnek a külpolitikáért felelős miniszter által vezetett minisztériummal kormányzati szolgálati jogviszonyban álló azon kormánytisztviselő nevezhető ki, aki

- a) közigazgatási alapvizsgával rendelkezik vagy az alól jogszabály alapján mentesült, és legalább 2 évi közigazgatási gyakorlattal rendelkezik, amelyből legalább 3 hónap szakmai gyakorlatot szerzett a minisztérium konzuli ügyekben illetékes főosztályán, vagy
- b) jogi szakvizsgával vagy közigazgatási szakvizsgával, illetve jogszabály alapján ezzel egyenértékű vizsgával rendelkezik, és legalább 1 hónap szakmai gyakorlatot szerzett a minisztérium konzuli ügyekben illetékes főosztályán.

Mindkét esetben előfeltétel a konzuli szakmai tanfolyamon való részvételt követő sikeres konzuli szakmai vizsga letétele.¹¹⁵

A konzuli tisztviselőt a konzuli munkájában olyan igazgatási munkakörben foglalkoztatott, a minisztériummal kormányzati szolgálati jogviszonyban álló kormánytisztviselő segíti, aki közigazgatási alapvizsgával rendelkezik vagy az alól jogszabály alapján mentesült; és legalább kétéves közigazgatási gyakorlattal rendelkezik, amelyből legalább 1 hónap szakmai gyakorlatot szerzett a minisztérium konzuli ügyekben illetékes főosztályán, továbbá a konzuli szakmai tanfolyamon való részvételt követően sikeres konzuli ügyintézői vizsgát tett. Emellett a konzuli személyzet tagjaként igazgatási munkakörben munkaszerződéssel itt is foglalkoztatható egyéb munkavállaló, illetve házastárs. Mindkét személyi kör meg kell hogy feleljen az alábbi feltételeknek is: büntetlen előéletű, cselekvőképes, alkalmazása nem jelent nemzetbiztonsági kockázatot, legalább középfokú végzettséggel rendelkezik, jogszabályban meghatározott típusú és szintű nyelvismerettel rendelkezik – kivéve, ha a fogadó ország hivatalos vagy munkanyelve az anyanyelve vagy legalább 2 évig a fogadó ország hivatalos vagy munkanyelvéen tartott iskolarendszerű oktatásban vett részt –, és legalább 1 hónap szakmai gyakorlatot követően, a munkakörének ellátásához szükséges konzuli ismeretekből sikeres vizsgát tett.¹¹⁶

A tiszteletbeli konzuli tisztség egy megtisztelő cím, amely speciális érzelmi viszonyt feltételez egy állam irányába, és viszont. A magyar szabályok szerint a tisztségre a fogadó vagy harmadik állam azon állampolgára, illetőleg a fogadó államban élő az a magyar állampolgár jelölhető, aki közmegbecsülést élvez, továbbá társadalmi helyzete, vagyoni helyzete, mind a magyar jog, mind a fogadó állam joga szerint büntetlen előlétele, képzettsége révén alkalmas az e tisztséggel járó feladatok teljesítésére, és írásban vállalja azok ellátását. A tiszteletbeli konzult a fogadó állam külügyminisztériumának írásban közölt egyetértése esetén a külügyekért felelős miniszter – egyoldalú aktussal – nevezi ki és hívja vissza. A kinevezés határozatlan időre szól, és bármikor visszavonható.¹¹⁷

¹¹⁵ Konztv. 2. § (2a) bekezdés.

¹¹⁶ Konztv. 2. § (2c)–(2e) bekezdés. Kivételt l. 2. § (2f)–(2g) bekezdés.

¹¹⁷ Tbk. rendelet 2. §; Konztv. 2. § (3)–(4) bekezdés.

4.3.3. A külképviselet irányítása

A külképviseletek általános irányítását a területet felügyelő helyettes államtitkár a külképviselet általános irányítását és felügyeletét gyakorló területi főosztály vezetője útján látja el, a külképviselet vezetője¹¹⁸ pedig a minisztériumtól kapott utasítások alapján vezeti a külképviseletet.¹¹⁹ Ugyanakkor a heterogén feladatokhoz az irányítás-felügyeleti jogkörök is igazodnak.¹²⁰ Ezek alól a szabályok alól csak az EU ÁK jelent kivételt, amely az európai uniós ügyek koordinációjáért felelős miniszter – jelenleg az igazságügyminiszter – irányítása alatt áll.

Fontos kiemelni, hogy amellett, hogy a külképviselet létesítéséhez a fogadó állam engedélye szükséges, lényeges, hogy annak mindenkor vezetője a fogadó állam bizalmát élvezze. A fogadó állam egyetértése szükséges ahhoz, hogy a külképviselet vezető személy a tevékenységét megkezdje, illetve folytassa. Ez a diplomáciai képviseletet vezető esetében *agrément*, a konzuli képviselet vezetője esetében *exequatur* formájában történik, amelynek megtagadását a fogadó állam nem köteles indokolni.¹²¹ Emellett a fogadó állam bármikor – indokolás nélkül – jelezheti, hogy a külképviseletvezető vagy a képviselet személyzetének bármely más tagja nem elfogadható számára (*persona non grata*); ez a küldő állam számára kötelezettséget jelent az adott személy eltávolítására.¹²²

4.3.4. A kiváltságok és mentességek

A követ sérthetlensége az államok közötti kapcsolatok egyik legősibb alapköve, amellyel az államok egymás iránti tiszteletüket fejezik ki; ebből vezetik le azokat a kiváltságokat és mentességeket, amelyeket a külképviseleti szervek személyzete élvez.¹²³

A diplomáciai személyzet tagjai mentesek a fogadó állam büntető joghatósága alól, és a magánviszonyokkal összefüggő kérdések kivételével a fogadó állam polgári és államigazgatási joghatósága alól is. A diplomáciai képviselő személye sérthetetlen. A le tartóztatás vagy őrizetbevétel semmiféle formája sem alkalmazható ellene. A fogadó állam illő tisztelettel bánt vele, és minden megfelelő intézkedést megtesz a személye, szabadsága és méltósága bármely sérelmének megakadályozására.¹²⁴

¹¹⁸ Ez lehet a rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, a főkonzul, az állandó ügyvivő, valamint a kereskedelmi képviselet-vezető. 2016: LXXIII. tv. 5. §.

¹¹⁹ KKM SZMSZ, melléklet 95. § (5) bekezdés.

¹²⁰ 2016: LXXIII. tv. 102. § (1), (4), (6) bekezdés.

¹²¹ BDE 4. cikk; BKE 12. cikk.

¹²² BDE 9. cikk; BKE 23. cikk.

¹²³ MARTONYI et al. i. m. (96. lj.) 119.

¹²⁴ BDE 29. cikk.

A kiváltságok és mentességek nemcsak a személyekre, hanem a képviselet helyiségeire, járműveire, irattáira és okmányaira is kiterjednek, valamint a diplomáciai képviselő magánlakására, irataira, levelezésére, vagyonára, csomagjára és poggyászára is. Ezek – meghatározott kivételekkel – az egy háztartásban élő családtagokra is kiterjednek, amennyiben azok nem állampolgárai a fogadó államnak. A képviselet alacsonyabb beosztású tagjaira a hivatali kötelességeik teljesítése körével összefüggésben értelmezhetőek a mentességek.¹²⁵

A fogadó állam a konzuli tisztviselőkkel – ideértve a tiszteletbeli konzulokat¹²⁶ is – illő tisztelettel bánt, de a konzuli személyzetre vonatkozó kiváltságok és mentességek köre szűkebb. A konzuli tisztviselők és a konzuli alkalmazottak a konzuli feladatok gyakorlása során végzett cselekményeik tekintetében nem tartoznak a fogadó állam bírói és államigazgatási joghatósága alá, a fogadó állam büntető joghatósága viszont – főként súlyos bűncselekmények esetén – kiterjed rájuk. A konzuli képviselet tagjai bírói vagy államigazgatási eljárás keretén belül tanúvallomásra felhívhatóak, a konzuli alkalmazottak és a kisegítő személyzet tagjai pedig – a munkájukkal összefüggő kérdésekre vonatkozó kivétellel – kötelesek is vallomást tenni.¹²⁷

A kiváltságok és mentességek nem mentenek fel senkit a fogadó állam jogának tiszteletben tartása alól, és azok meghatározott köréről a küldő állam jogosult – kifejezetten és a fogadó államnak címezve, írásban – lemondani.¹²⁸

Hivatkozott jogi szabályozás

Magyar jogi szabályozás

Magyarország Alaptörvénye

2018. évi CXXV. törvény a kormányzati igazgatásról

2018. évi V. törvény Magyarország minisztériumainak felsorolásáról, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról

2016. évi LXXIII. törvény a külképviseletekről és a tartós külszolgálatról

2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról

¹²⁵ Ezenfelül a mentességek és kiváltságok köre elsősorban a fogadó állam irányába történő adók és szolgáltatások alól jelentenek felmentést. BDE 22–23., 30., 35–36. cikk; BKE 32–33., 28–57. cikk.

¹²⁶ Kiváltságairól és mentességeiről I. BKE 58–68. cikk.

¹²⁷ Uo. 44. cikk. Ha a diplomáciai képviselő lát el konzuli feladatokat, ennek során is a diplomáciai kiváltságokat és mentességeket élvezi, a konzuli feladatellátás kapcsán viszont alkalmazandóak a BKE szabályai is. BKE 70. cikk 4. bekezdés, vö. BDE 41. cikk.

¹²⁸ BDE 41. cikk, BKE 55. cikk, valamint BDE 32. cikk, BKE 45. cikk.

2005. évi L. törvény a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról
 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
 1918. évi V. néptörvény az önálló magyar külügyi igazgatásról
1987. évi 13. törvényerejű rendelet a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én
 elfogadott szerződés kihirdetéséről
 1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április
 18-án elfogadott szerződés kihirdetéséről
 1950. évi 8. törvényerejű rendelet a tiszteletbeli konzuli megbízatások megszüntetéséről
- 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről
 238/2017. (VIII. 18.) Korm. rendelet a tartós külszolgálatához kapcsolódó felkészítésről
 5/2010. (XII. 31.) KüM rendelet a konzuli költségekről
 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és
 tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról
 2/1995. (III. 24.) KüM rendelet a tiszteletbeli konzulok küldéséről és fogadásáról

Közjogi szervezetszabályozó eszközök

- 4/2019. (III. 13.) KKM utasítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és
 Működési Szabályzatáról
 17/2018. (VI. 11.) KKM utasítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti
 és Működési Szabályzatáról
 6/2016. (X. 12.) KKM utasítás a rangadományozás és ranghasználat részletes szabá-
 lyairól
 1144/2010. (VII. 7.) Korm. határozat a Kormány ügyrendjéről

Európai uniós jogi szabályozás

- Az Európai Unió Alapjogi Chartája. OJ C 326, 26.10.2012. 391–407.
 Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. HL C 326,
 2012.10.26. 13–390.
 Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata.
 HL C 326, 26.10.2012. 47–390.
- A Tanács 2019. június 18-i 2019/997/EU irányelve az uniós ideiglenes úti okmány lét-
 rehozásáról, valamint a 96/409/KKBP határozat hatályon kívül helyezéséről L 163,
 20.6.2019. 1–12.
- A Tanács 2015. április 20-i 2015/637/EU irányelve a harmadik országokban képviselt
 nem rendelkező uniós polgárok konzuli védelmét elősegítő koordinációs és
 együttműködési intézkedésekről HL L 106, 24.4.2015. 1–13.

Ajánlott szakirodalom

- APÁTHY István: *Tételes európai nemzetközi jog*. Budapest, Franklin Társulat, 1888
- ATTSTRÖM, Karin: *Role and Effect of External Support to Public Administration*. European Commission Brussels, 2018
- BÁBA Iván – HALÁSZ Iván – TÓTH Norbert: *Külügyi igazgatás*. Budapest, Dialóg Campus, 2017
- BARSTON, R. P.: *Modern Diplomacy*. New York, Routledge, 2014
- BECÁNICUS Adrienn: Konzuli kapcsolatok. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/konzuli-kapcsolatok> (letöltve: 2020. 04. 15.)
- BRAUN Zsolt Zoltán: A Magyar Diplomáciai Szervezetrendszer I. Hunyadi Mátyás uralkodásától a kiegyezés koráig. *De iurisprudentia et iure publico*, 2014/2. 1–11.
- CHON-KYUN Kim: Public Administration in the Age of Globalization. *International Public Management Review*, 2008/1. 1–42.
- CSATLÓS Erzsébet: A konzuli védelem európai közigazgatása. Az együttműködések szervezeti és eljárásjoga az uniós polgár konzuli védelemhez való jogának tükrében. Szeged, Iurisperitus, 2019
- CSATLÓS Erzsébet: A konzuli védelem európai közigazgatási szervezete. *Pro Futuro – A jövő nemzedékek joga*, 2018/1. 49–65.
- CSATLÓS Erzsébet: Az általános konzuli hatósági együttműködések elméleti kérdései. *Eljárásjogi Szemle*, 2017/1. 33–42.
- CSATLÓS Erzsébet: Az EU hatása a konzuli igazgatásra. *Közjogi Szemle*, 2017/1. 25–35.
- CSATLÓS Erzsébet: Europeanisation of Consular Protection for EU Citizens in Third States. *Jogelméleti Szemle*, 2017/2. 13–23.
- CSATLÓS Erzsébet: Konzuli hatósági együttműködések az Európai Unió égisze alatt. *Eljárásjogi Szemle*, 2017/2. 22–29.
- DUKE, Simon: Providing for European-Level Diplomacy after Lisbon. The Case of the European External Action Service. *The Hague Journal of Diplomacy*, 2009/2. 211–223.
- ÉLIÁS Pál: Egy klasszikus jogintézmény: a tiszteletbeli konzul. *Külpolitika*, 1986/3. 107–121.
- FARAZMAND, Ali: Globalization and Public Administration. *Public Administration Review*, 1999/6. 509–522.
- FRANK Tímea – SÚLYOK Gábor: *A diplomáciai és a konzuli kapcsolatok joga*. Budapest, Rejtjel, 2002
- GHERARI, Habib: L'institution consulaire entre tradition et modernité. In: *La protection consulaire. Journée d'étude de Lyon*. Párizs, Pedone, 2006
- GRESZNÁRYK Pál: A Magyar Népköztársaság konzuli kapcsolatai. *Külügyi Szemle*, 1977/4. 33–41.
- GROSS, Eva: *The Europeanisation of National Foreign Policy. Continuity and Change in European Crisis Management*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2011
- HALÁSZ Iván – SCHWEITZER Gábor: 69. cikk [Állampolgárság]. In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II*. Budapest, Századvég, 2009

- HARGITAI József: *A diplomáciai és konzuli kapcsolatok joga*. Budapest, Aula, 2005
- HARGITAI József: A konzuli intézmény és a konzuli kapcsolatok jogának története. *Jogtudományi Közlöny*, 1999/9. 369–381.
- HARGITAI József: A külügyi hatalom és a külügyi közigazgatás. *Magyar Közigazgatás*. 1997/3. 144–160.
- KINCSES László: *Diplomáciatörténet*. Budapest, HVG-ORAC, 2005
- KISS Amarilla: A nemzetközi jog különleges alanyai. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-kulonleges-alanyai> (letöltve: 2020. 04. 15.).
- KISS István: *Európai nemzetközi jog*. Eger, Érsek-Líceumi Kö- és Könyvnyomda, 1876
- MARTON Péter: *A külpolitika elemzése – Fogalmak és módszerek a külpolitika forrásainak feltárására*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2013
- MARTONYI János et al.: *Diplomáciai Lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve*. Budapest, Éghajlat, 2018
- PRANDLER Árpád: Külügyi igazgatás. In: LŐRINCZ Lajos (szerk.): *Rendészeti igazgatás*. Budapest, Államigazgatási Főiskola, 1994
- PRITZ Pál: A magyar külügyi szolgálat története (1936–1941). *Külpolitika*, 1995. ősz-tél. 215–243.
- RANA, Kishan S.: *21st Century Diplomacy A Practitioner's Guide*. New York, Continuum, 2011
- SÁRINGER János (szerk.): *Iratok a magyar külügyminisztérium történetéhez 1985–1993*. II. kötet. 2015
- SÁRINGER János: A diplomáciai rangok eredete és használata a középkortól napjainkig. *Külügyi Szemle*, 2016/1. 3–33.
- SÁRINGER János: Fejezetek a magyar külügyi igazgatás 1945 és 1948 közötti történetéből. *Külügyi Szemle*, 2011/4. 128–156.
- SILVA, G. E. do Nascimento e: Diplomacy. In: Bernhardt, Rudolf (szerk.): *Encyclopedia of Public International Law. Instalment I*. Amszterdam, North-Holland, 1981
- SMITH, Michael H.: The EU as a Diplomatic Actor in the Post-Lisbon Era: Robust or Rootless Hybrid? In: KOOPS, Joachim A. – MACAJ, Gjovalin (szerk.): *The European Union as a Diplomatic Actor*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2015. 11–30.
- TAYFUR, M. Fatih: Main Approaches to Study Foreign Policy. A Review. *METU Studies in Development*, 1994/1. 113–141.
- USTOR Endre: *A diplomáciai kapcsolatok joga*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965
- WESSEL, Ramses A.: Revisiting the International Legal Status of the EU. *European Foreign Affairs Review*, 2000/4. 507–537.